

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra ústavního a evropského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ústavní limity svobody projevu

Dominik RABA

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Renáta Vokrojová

Plzeň 2019

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen, 2019

podpis

Rád bych poděkoval Mgr. et Mgr. Renátě Vokrojové za její cenné rady a připomínky, kterými přispěla k vypracování této práce. Dále bych rád poděkoval své rodině, přítelkyni a přátelům kteří mě podporovali po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	1
1. Svoboda projevu	2
1.1 Historický exkurz	2
1.2 Svoboda projevu.....	8
1.2.1 Vymezení projevu	8
1.2.2 Projev versus jednání	10
1.3 Obsah projevu.....	12
1.3.1 Druhy obsah projevu.....	12
1.3.2 Veřejnoprávní regulace obchodních sdělení.....	16
1.4 Legální definice svobody projevu a její rozbor.....	19
1.5 Článek 17 LZPS	20
2. Limity svobody projevu	32
2.1 Vymezení základních práv a svobod.....	32
2.2 Povaha základních práv a svobod	34
2.2.1 Normativní zakotvení lidských práv a jejich omezení	34
2.2.2 Povaha základních práv a jejich postavení v systému práva	35
2.2.3 Struktura právního vztahu upraveného normami a principy, které garantují základní lidská práva a svobody.....	36
2.3 Omezení základních práv a svobod.....	38
2.3.1 Absolutní, kvalifikovaná a nekvalifikovaná práva	43
2.3.2 Esenciální jádro základních práv a svobod	45
2.4 Princip proporcionality	46
2.4.1 Složky principu proporcionality	46
2.4.2 Test vhodnosti.....	46
2.4.3 Test potřeby.....	47
2.4.4 Test poměrování aneb proporcionalita v užším slova smyslu.....	48
2.4.5 Pořadí složek testu proporcionality	49
2.5 Omezení svobody projevu.....	49
2.5.1 Právý konflikt	50
2.5.2 Neprávý konflikt	50
3. Ochrana osobnosti.....	52
3.1 Ochrana osobnosti v novém občanském zákoníku.....	52
3.1.1 Právo na podobu dle občanského zákoníku	54
3.1.2 Právo na soukromí	54
3.2 Ochrana osobnosti dle LZPS a UOLP.....	56
3.3 Ochrana osobnosti vs svoboda projevu	56
3.3.1 Soukromoprávní ochrana osobnosti.....	56

3.3.2 Neoprávněný zásah do ochrany osobnosti	57
3.3.3 Difamující skutková tvrzení	57
3.3.4 Hanobící kritika.....	58
4. Svoboda projevu a svoboda vyjadřování na internetu	60
4.1 Předmluva.....	60
4.2 Vymezení pojmu nenávistný projev „hate speech“.....	60
4.2.1 Hate crime, hate speech, hate violence	60
4.2.2 Definice nenávistného projevu	60
4.3 Nenávistný projev na internetu.....	61
4.3.1 Oficiální stránky politických stran a přidružených sdružení.....	62
4.3.2 Sociální sítě (Facebook, Twitter, Instagram).....	63
4.4 Svoboda projevu na internetu.....	65
4.5 Svoboda projevu na internetu v judikatuře Ústavního soudu ČR	67
4.6 Zákonné možnosti zadržování nenávistných projevů na internetu v České republice	68
Závěr	70
Resumé	75
Seznam zdrojů a literatury	77
Literatura:	77
Právní předpisy:	77
<i>Národní:</i>	77
<i>Mezinárodní:</i>	79
Judikatura	79
<i>Národní:</i>	79
<i>Mezinárodní:</i>	80
Internetové zdroje:	80

Přehled použitých zkratk

LZPS – Listina základních práv a svobod

UOLP – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

ÚS – Ústavní soud České republiky

ČR – Česká republika

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

UK – United Kingdom

VB – Velká Británie

GDPR - Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 2016/679 ze dne 27. dubna 2016

OSN – Organizace spojených národů

Úvod

Tématem diplomové práce je svoboda projevu a její ústavní limity. Svoboda projevu je velmi důležité základní lidské právo, které je ústavně chráněno. V dnešní době je svoboda slova brána jako samozřejmost, ale jak z této práce vyplyne, nebylo tomu tak vždy. Práce se de facto dělí na obecnou a zvláštní část. Každá část se standardně dělí na kapitoly a podkapitoly.

Obecná část je systematicky členěna do dvou kapitol a pojednává o obecných znacích svobody projevu. V první kapitole je pojednáváno o svobodě projevu z hlediska jejího historického vývoje. Na historický vývoj navazuje charakteristika pojmu. Dále je rozebírán termín projev z hlediska obsahu a formy. Na závěr první kapitoly se věnuji legální definici svobody projevu se zaměřením na rozbor čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Druhá kapitola je věnována limitům a mezím svobody projevu. Nejprve se zabývám vymezením a povahou základních práv a svobod, později jejich omezením. Dále je kapitola věnována principu proporcionality, který je stěžejní pro limitaci základních práv a svobod. V poslední podkapitole se věnuji omezení svobody projevu z hlediska pravého a nepravého konfliktu.

Zvláštní část se rovněž jako část obecná dělí na dvě kapitoly. První kapitola zvláštní části je věnována ochraně osobnosti. Právo na ochranu osobnosti je zkoumáno nejen dle občanského zákoníku, ale i listinou základních práv a svobod. V poslední kapitole zvláštní části se věnuji svobodě projevu na internetu. V první pasáži se zabývám nenávistným pojmem – hate speech. Střední pasáž je věnována sociálním sítím, kdy největší pozornost je upínána na Facebook. Poslední pasáž je věnována svobodě projevu na internetu. Najdeme zde názory Ústavního soudu ČR na danou problematiku. Práce končí trestněprávní rovínou svobody projevu.

Jedním z cílů této diplomové práce je objasnit a charakterizovat svobodu projevu, jako jedno ze základních lidských práv a svobod, v České republice. Dalším cílem je objasnit možné limity svobody projevu. Posledním z cílů práce je analýza svobody projevu na internetu a objasnění problematiky nenávistného projevu v kyberprostoru a možnosti jeho řešení.

„Nesmět říkat co si myslím, je úděl otroků.“

- Euripides ze Salamíny

1. Svoboda projevu

1.1 Historický exkurz

Ústředním tématem této diplomové práce je svoboda projevu. Historicky jednou z prvních osobností, která se zabývala úpravou svobody projevu, byla osoba antického filosofa Platóna. Platón byl kritik svobody projevu, což také dokládá ve svých dílech. Svobodu projevu nevybíravě odmítá v II. a III. knize Ústavy. Platón ve svých myšlenkách doporučuje státu, aby docházelo k regulaci mýtu, báji a aby celkově docházelo k transformaci názoru lidu a vytvářela se tak sociálně-inženýrská přestavba společnosti. Platón tvrdil, že prvotně by se mělo dohlížet na ty, co báje tvoří, pak na ty, co je vypráví, protože už na začátku se musí určit, zda je báje dobrá a může se přijmout, a pokud není, tak se musí odmítnout. Platón nechápal svobodu projevu tak jak ji známe dnes, chápal ji spíše negativně, kdy prosazoval její regulaci s prvky cenzury.¹

Naopak ve středověku, konkrétně v našich zemích, se objevuje první pozitivní přístup ke svobodě projevu. Ta byla úzce spojena se svobodou vyznání. Důležitým obdobím byla doba husitská, konkrétně období Jana Husa. Jan Hus ve svých kázáních svobodně vyjadřoval nové boží učení, za což byl pak potrestán smrtí.²

Osvícenství bylo dobou rozkvětu. Z hlavních představitelů osvícenství bych zmínil hlavně francouzského představitele Voltaira, který proslul svým výrokem: „Nesouhlasím s tím, co říkáte, ale udělám všechno pro to, abyste to mohl svobodně říkat i nadále.“³ Z Anglických představitelů stojí za zmínku jména jako Charles Blount, John Milton nebo Daniel Defoe.⁴

Dalším důležitým dokumentem, ve kterém byla obsažena svoboda projevu je francouzské prohlášení práv člověka a občana, vydané roku 1789, které uvádí v článku X. následující: „...nikdo nesmí být pronásledován za své názory...“⁵ a poté v článku XI. uvádí následující: „Svobodné sdělování myšlenek a názorů je jedním z nejdrahocennějších práv člověka, každý občan může tedy svobodně

¹ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 30

² Tamtéž

³ Voltaire vlastním jménem François Marie Arouet

⁴ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 31

⁵ Článek X. Prohlášení práv člověka a občana z roku 1789

mluvit, psát, tisknout, jest se mu však zodpovídat za zneužívání této svobody v případech stanovených zákonem.“⁶ Tolik svoboda projevu ve francouzském prohlášení práv člověka a občana z roku 1789.⁷

Pokud se z Francie přesuneme více na Západ, a to konkrétně do USA, můžeme zde najít obdobnou ochranu svobody projevu jako ve francouzském prohlášení. Konkrétně se jedná o Listinu práv v USA (*Bill of rights*), obsahující 10 dodatků k americké ústavě, které rozšiřují ochranu základních lidských práv a svobod. K přijetí avizovaných dodatků došlo stejného roku, jako přijetí Prohlášení práv člověka a občana ve Francii a sice roku 1789. Platnou součástí Ústavy USA se dodatky staly až o dva roky později, kdy došlo k jejich přijetí kongresem. Pro význam studování našeho tématu je stěžejní dodatek první, ve kterém je svoboda projevu chráněna následovně: „Kongres nepřijme zákon omezující svobodu slova či tisku.“⁸ Je hodno zdůraznit fakt, že Američané svobodu projevu umístili hned do prvního článku a utvořili z ní tzv. vlajkovou loď. Může se to zdát překvapivé, že ji umístili do prvního dodatku, má to ale logický důvod. Američané válku o nezávislost vedli vedle zbraní i slovem – počínaje válečnou propagandou formou novin, kde byly zveřejňovány články a pamflety bojující za nezávislost země a konče bostonským pitím čaje, což by v novodobé historii evropský soud pro lidská práva patrně prohlásil za specifickou formu projevu. Co je pro Francouze rovnost, pro Angličany *habeas corpus act*, pro Němce důstojnost člověka, tím je pro americký lid svoboda projevu. O důležitosti svobody projevu svědčí i to, že právo, obsažené v prvním dodatku nepodléhá na první pohled žádnému omezení. Jakmile je určité jednání klasifikované jako projev, podléhá skoro automaticky ústavní ochraně. Podrobněji se dané problematice budu zabývat v dalších kapitolách.⁹

V naší zemi tak první reálnou ústavní garanci svobody projevu najdeme v Císařském patentu o základních občanských právech z roku 1849 (konkrétně se jedná o patent ze dne 04. 03. 1849, č. 151 ř. z.). Tento patent byl vydán společně s Ústavou z roku 1849, které se přezdívá březnová. V patentu bylo v § 5 uvedeno: „Každý má právo slovem, písmem, tiskem aneb obrazným

⁶ Článek XI. Prohlášení práv člověka a občana z roku 1789.

⁷ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 33 a BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 29.

⁸ I. Dodatek Ústavy Spojených států amerických.

⁹ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 33-34 a BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 29.

představením mínění své svobodně projevovati. Tisk nesmí se cenzuře podrobovati. Na zlé užívání tisku vydá se zákon odvetný.“¹⁰ Březnová ústava neměla dlouhého trvání, roku 1851 byla suspendována tzv. Silvestrovskými patenty. Svoboda projevu utrpěla citelnou ránu v podobě omezení, a to formou tiskového řádu z roku 1852 jež pominul až v roce 1863, kdy byl vydán zákon o tisku č. 6/1863, který naopak zmírnil omezení svobody projevu v tisku. Velkou změnu, kterou obsahoval, bylo zrušení předběžné cenzury, která byla nahrazena kontrolou vykonávanou souběžně s rozšiřováním tiskovin. U neperiodické publikace bylo povinné doručit jeden výtisk úřadu pro bezpečnost, potažmo kromě úřadu také i státnímu zástupci, to vše ve lhůtě 24 hodin před otisknutím. Ústavní ochrana svobody projevu byla obnovena až roku 1867, kdy v článku 13 zákona č. 142/1867 ř. z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské, bylo uvedeno: „Každý má právo mínění své v mezích zákona slovem, písmem, tiskem nebo vyobrazením volně pronášeti. Není dovoleno tisk ani censuru dávat ani propůjčováním koncesí omezovati. Správní záповědi poštovské na zdejší tiskopisy se nevztahují.“¹¹ Na druhou stranu, zákon v článku 20 citovaného zákona vláde dovoľoval článek 13 suspendovat. Na jedné straně byla svoboda projevu zákonem stanovena a na straně druhé mohla být vládou suspendovaná, takže opět mohlo dojít legálně k jejímu omezení.¹²

Dalším významným dokumentem, ve kterém byla svoboda projevu zakotvena byla 1. Ústava československé republiky (tedy ústavní listiny č. 121/1920 Sb.), která v § 117 odst. 1 stanovila, že „každý může v mezích zákona projevovati mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem apod.“¹³ Stojí za to zmínit fakt, že toto právo bylo vztaženo v odstavci třetím i na právnické osoby. Svoboda tisku se zákazem předběžné cenzury byla upravena v § 113, tedy odděleně. Je nutné podotknout, že uzákoněná svoboda projevu byla s příchodem války několikrát podrobena novelizaci. Zejména pak v období druhé světové války s příchodem nacismu. Restrikce se projevovala například zákazem šíření některého zahraničního tisku, zpravodajství, byla omezena svoboda tisku apod. Dalším mezníkem byl komunistický převrat, uskutečněn roku 1948. Svoboda projevu byla zakotvena

¹⁰ § 5 Císařského patentu ze dne 04. 03. 1849, č. 151. ř. z.

¹¹ Čl. 13 zákona č. 142/1867 ř.z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské.

¹² BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 29-30 a MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 34-35.

¹³ § 117 odst. 1. Ústavní listiny československé republiky č. 121/1920 Sb.

v komunistické ústavě nazvané Ústava 9. května (ústavní zákon č. 150/1948 Sb.) v samostatné části, která se nazývala Svoboda projevu a ochrana kulturních statků. Limitovanost svobody projevu byla omezena se zřetelem k veřejnému zájmu a ke kulturním potřebám lidu. Obdobně na tom byla svoboda tisku, byla sice ústavou zaručena, jenže právo na vydávání novin bylo možné na pouze základě dílčího zákona. Takže zde docházelo sice ke svobodě, která ovšem byla plánovitě řízena. Například právo na veškeré nakládání s kinematografií náleželo dle Ústavy z 9. května pouze státu. Následující období komunistické totality bylo výrazem nedodržování právních norem, naopak docházelo k využívání zákonem předpokládaných omezení těchto práv. Důležitým nástrojem omezující svobodu projevu a slova vůbec byl zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově-demokratické republiky. Tento zákon obsahoval nové trestní skutkové podstaty svobody projevu, a to například v § 3 pobuřování proti republice, v § 24 hanobení některých ústavních činitelů. Zajímavostí je, že trestní čin hanobení existoval v českém právu až do roku 1994. Toho roku jej zrušil Ústavní soud nálezem ÚS ze dne 12. 04. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 43/93, který byl publikovaný pod č. 91/1994 Sb. Ústavní soud vyhověl návrhovateli, kterým byl tehdejší prezident Václav Havel, který navrhoval zrušení ustanovení § 102 tehdejšího trestního zákona, resp. Zákona č. 140/1961 Sb. Navrhovatel namítal neurčitost pojmu hanobení, kdy tento pojem bez bližšího upřesnění představuje proměnlivou interpretaci. Není zřejmé, jakým chováním nebo jakým projevem lze naplnit skutkovou podstatu trestného činu hanobení prezidenta. Může se jednat o porušení svobody projevu, a to zejména pokud se jedná o kritiku veřejné osoby či instituce. Novelou č. 253/1997 Sb. byla zrušena příslušná ustanovení trestního zákoníku, které se týkaly skutkové podstaty hanobení prezidenta republiky.¹⁴ Další skutkovou podstatou bylo v § 26 popuzování či hanobení spojeneckého státu obsažené v § 42. Nicméně zákon č. 231/1948 byl pouhým provizoriem a byl posléze během právnické dvouletky nahrazen přísnějším trestním zákonem č. 86/1950. Vláda a komunistická strana dbala na to, aby svoboda projevu a výkon její činnosti, byl co nejvíce centralizován. To se podařilo zákony, které postupně dostaly pod kontrolu divadla, a to zákonem č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti. Hudbu se podařilo dostat pod kontrolu zákonem č. 69/1948 Sb., o hudební a artistické ústředně. Film se podařilo dostat pod kontrolu pomocí

¹⁴ Rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 43/93 publ. pod č. 91/1994 Sb.

zákona č. 72/1948 Sb., o zřízení a organizaci státního podniku „Československý státní film“. Tisk zákonem č. 123/1948 Sb., o znárodnění polygrafických podniků. Rozhlas pomocí zákona č. 137/1948 Sb., o postátnění Československého rozhlasu. Dále časopisy pomocí zákona č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů. V neposlední řadě neperiodické publikace zákonem č. 94/ 1949 Sb., o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací.¹⁵

Další úprava svobody projevu byla upravena v socialistické době ústavním zákonem č. 100/1960 Sb. a sice Ústava Československé socialistické republiky, a to v článku 28. Zde dochází k úplnému přerušení ideové kontinuity s Ústavou z roku 1920. Kdy v Ústavě z roku 1960 se politická práva včetně svobody projevu dostávají až za práva hospodářská, a tím tvoří jakousi nástavbu po základně. A také tato ústavní úprava neuděluje občanům svobodu projevu absolutně, nýbrž s vazbou na soulad socialismu. Další zákonné restriktce omezení svobody projevu byly například zákaz přeshraničního obchodu, vývoz zakázaných tiskovin, ale i filmů či fonografických záznamů. Oproti padesátým létům bylo vydání zákona č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích, kterému se přezdívá tiskový zákon paradoxně pokrokem, neboť stanovil technické postupy šíření informací. Důležité bylo, že veřejně přiznal existenci cenzury. Tiskový zákon povoloval sice šíření periodického tisku, ale až po registraci „u ministerstva školství a kultury. Ministerstvo školství bylo i hodnotitelem politicko-ideového programu periodika. Obsah periodika byl kontrolován podle § 17 tiskového zákona ústřední publikační správou, což nebylo nic jiného než státní orgán pro cenzuru. Obdobným způsobem bylo zajištěno fungování i ostatních médií působících v ČSSR, např. rozhlas, který byl regulován zákonem č. 17/1964 Sb., O Československém rozhlase a dále televize, která byla regulovaná zákonem č. 18/1964., O Československé televizi. Cenzura tisku, která byla prováděna státním orgánem byla sice po pražském jaru zakázána a z § 17 tiskového zákona vyškrtána, ovšem poté se do reality plíživě vrátila ve snaze obnovy padesátých let. Stav normalizace, který je popsán výše, byl kritizován i Chartou 77 z 01. 01. 1977, kdy jedním z podnětů pro sepsání prohlášení byl proces s hudební skupinou The Plastic People of the Universe. Změny ohledně cenzury a regulace přinesly až polistopadové časy roku 1989, kdy byl ústavním zákonem č. 135/1989 Sb., zrušen

¹⁵ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 36-38.

čl. 4 Ústavy, který se týkal vedoucí úlohy KSČ. Československá Ústava prodělala v průběhu let 1990 až 1991 zásadních změn. Jednou z hlavních změn, byla úprava základních práv a svobod. Ochrana svobody projevu se změnila na zákonné úrovni, kdy proběhla novela zákona č. 86/1990 Sb., kterým se mění zákon č. 81/1966 Sb., která zavedla registrační princip u tiskovin a celý proces publikace tak zdemokratizovala. Obdobně došla ke změně i úprava televize a televizního vysílání, a to zejména zákonem č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, kterým došlo ke zrušení státního monopolu, který provozoval daná média. Svoboda projevu na ústavní rovině se nezměnila do doby přijetí dnešní Listiny základních práv a svobod.¹⁶

Garance svobody slova a projevu je v dnešní době brána jako jedna ze základních složek demokracie a právního státu. Česká republika je ryze demokratický stát, a proto ani my nejsme výjimkou a svobodu projevu chráníme ústavním zákonem – Listinou základních práv a svobod. Svoboda projevu a její garance je obsažena v článku 17 LZPS. Pro nositele subjektivních práv, znamená svoboda projevu ochranu v rovině ústavního soudnictví. To znamená, že jednak vytváří limity pro zákonodárce, který je při tvorbě práva těmito limity vázán, tak ale i následně pro orgány (např. soudy), které právo interpretují a aplikují.¹⁷

Dále je svoboda projevu garantovaná a chráněna i na poli mezinárodním a to především mezinárodními úmluvami, jako je například všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, která se stala poválečným vzorovým dokumentem pro budoucí dokumenty ochrany lidských práv. Deklarace v článku 19 zakotvovala svobodu projevu následovně: „Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu, toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmikoli prostředky a bez ohledu na hranice.“¹⁸ Dalším mezníkem v mezinárodním vývoji ochrany svobody projevu bylo přijetí Mezinárodního paktu o občanských a politických právech roku 1966, který shodně ve svém článku 19 v odstavci 1 garantoval každému, že má právo na zastávání názoru bez překážky. V odstavci druhém pak konkretizoval, že každý má právo na svobodu projevu, kdy toto právo obsahuje právo na vyhledávání informací a myšlenek, jejich přijímání a další šíření, a to bez

¹⁶ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 39.

¹⁷ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 30.

¹⁸ Článek 19 Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948.

ohledu na hranice formou ústní, písemnou, tiskem prostřednictvím uměním nebo jakkoli podle vlastní volby.¹⁹

V úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod je ochrana svobody projevu zakotvena v článku 10, kdy Rada Evropy vytvořila účinný kontrolní mechanismus v podobě Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), který sídlí ve Štrasburku. V článku 10 UOLP je v prvním odstavci garantovaná svoboda projevu všem, a to právo zastávat názory, právo přijímat, šířit informace bez zásahu státu a bez ohledu na hranice. V druhém odstavci příslušné ustanovení neomezuje stát, aby mohl vyžadovat po televizních, rozhlasových a filmových společnostech povolení, které jim uděluje. Pár omezení najdeme v odstavci druhém, kde je psáno: že „výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“²⁰ UOLP spolu s praxí ESLP je rozhodující pro evropské pojetí svobody projevu společně s mírou eventu. přípustných zásahu jednotlivých členských států Rady Evropy.²¹

1.2 Svoboda projevu

1.2.1 Vymezení projevu

V první kapitole jsem stručně probral historii svobody projevu. V této kapitole se budu zabývat samotným pojmem svobody projevu.

Je dobré si tedy hned na úvod položit otázku, co lze považovat za projev; a co už ne? Abychom na ni našli odpověď musíme si projev a vůbec svobodu projevu definovat. Co tedy svoboda projevu a projev vůbec je?

Projev je garantován jednak vnitrostátně, formou ústavy a zákony a dále mezinárodně, formou mezinárodních úmluv. Co lze tedy považovat za projev? Jak se musí jedinec chovat, aby se ono chování dalo klasifikovat jako jeho projev?

¹⁹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 31.

²⁰ Čl. 10 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

²¹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 31.

Mezinárodní úmluvy a vnitrostátní předpisy většinou důkladně vymezují jakého jednání se týká svoboda projevu, nebo na jaké jednání dopadá. Například v UOLP v čl. 10 je uvedeno, že právo svobody projevu zahrnuje právo zastávat názory, přijímat a rozšiřovat myšlenky, šířit a rozšiřovat informace a to svobodně, tedy bez intervence státu a bez ohledu na hranice. Stanovuje tedy ochranu názorů, informací, myšlenek, a to s garancí na právo je zastávat, ale i rozšiřovat. Tedy člověk si může vytvářet názor na podnět, například si může vytvořit názor na probíhající volby, po jeho utvoření jej začne zastávat, tedy dojde k vnitřnímu přesvědčení daného jedince o existenci, či neexistenci daného názoru, který může dále svobodně rozšiřovat mezi ostatní lidi. Například tak, že začne veřejně propagovat dané politické názory tím, že bude veřejně podporovat určitou politickou stranu apod. To může udělat, tak že se zapojí do internetové diskuse, kde se bude politicky projevovat, ale o vyjadřování se na internetu budu v této práci psát až později.²²

Podobnou dikci jako UOLP používá Listina základních práv EU ve svém článku č. 11. Naše česká Listina základních práv a svobod ve svém článku č. 17 odst. 2) hovoří o formě vyjadřování názorů a to slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jinak a také hovoří shodně s evropskou úmluvou o právu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a ideje. Evropské pojetí je podtrženo také v německé úpravě, kdy dikce čl. 5 Základního zákona SRN hovoří o právu „svobodně projevovat a rozšiřovat své názory slovem, písmem a obrazem.“²³

I přes definici svobody projevu existuje řada hraničních a sporných situací, jenž vytváří situace, které nebylo možno předem definovat. Ale to je logické, neboť právo je progresivní a vytváří stále dokola nové a nové dimenze, aby se adaptovalo na potřeby společnosti. Proto musí zákony reflektovat potřeby pro každodenní život a svoboda projevu není žádnou výjimkou. Například v poslední době se hodně mluví o svobodě projevu na internetu.²⁴

²² BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 22.

²³ Čl. 5 Ústavy Spolkové republiky Německo (Základní zákon) 1949.

²⁴ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 39.

1.2.2 Projev versus jednání

Základní formou realizace svobody projevu je bezpochyby šíření názoru, myšlenek, informací, a to pomocí slova, písma či obrazu. Existují ale i formy jednání, ze kterých není natolik jasné a zřejmé, zda se snaží o realizaci svobody projevu či nikoliv. Proto je důležité pracovat s hraničními případy a rozlišovat případy, které za projev považovat lze či nelze. Pokud se podíváme na projev pohledem českého jazyka, dospějeme k tomu, že český jazyk chápe projev poměrně široce. Chápe ho tedy jako projev vůle navenek, dále jako jakékoli jednání nebo jako jakékoli projevení se. To však u svobody projevu takto definovat nelze, neboť svoboda projevu negarantuje ochranu pro jakékoli projevení se, jednání, chování. V takovém případě by se místo svobody projevu hovořilo o svobodě pro jednotlivce jako takové. Proto je nutné rozlišovat mezi projevem a projevením, a to konkrétně mezi projevem v ústavním slova smyslu a mezi jiným projevením se navenek. Je nutné chápat, že ne každý projev podléhá ústavní ochraně. Důležité je zmínit, zda eventuální regulace ze strany státu bude vůbec testována pravidly, které se týkají možnosti regulace svobody projevu. Nebo zda se příslušná ochrana svobody projevu pramenící z ustanovení ústavy nebo mezinárodní úmluvy vůbec neaplikuje. Dále je důležité si uvědomit, že projevem, který podléhá právní ochraně není „jakékoli projevení se“. Hranice, která odděluje projev od jiného jednání nemusí být vždy na první pohled zřetelná a zřejmá a z obecného hlediska definovatelná. Mohou nastat situace, kdy půjde o slovní projev formou vyřčení slov, nebo napsání textu, jakožto ryze verbální jednání, kdy tento projev nebude spadat pod právní ochranou svobody projevu. Na druhé straně projev, který nebude mít charakter např. vyřčení slova nebo vytvoření obrazu, bude spadat pod právní ochranu svobody projevu. Např. pouze pomocí verbálního projevu, lze někoho navést ke spáchání trestného činu a pouze verbálním projevem lze některé trestné činy přímo spáchat (například trestní čin pohrůžky, pomluvy, hanobení, projevy sympatií k extrémním hnutí apod.). Verbální projev je presumován např. u uzavření smlouvy, kterou lze uzavřít písemně i ústně, ale také u souhlasu s uzavřením sňatku, či u učinění poslední vůle formou závěti. No a tím vyvstávají otázky do pléna.

Jaká kritéria budou rozhodující a směrodatná při posuzování určitého jednání, zda se jedná z ústavního pohledu o projev či nikoliv?²⁵

Koncepce projevu spadající pod režim ústavní ochrany se odlišuje podle toho, zda se jedná o jeho tzv. evropské pojetí nebo pojetí USA. Ústavní ochrana podle pojetí evropského umožňuje projev jako takový omezit pouze na základě výjimek, které jsou ale předem dané a stanovené. Naopak pojetí USA staví na tom, že samotné zahrnutí projevu pod rámec ústavní úpravy mu poskytuje velmi silnou ochranu. Je nutné říci, že systém ochrany svobody projevu se v evropském pojetí a pojetí USA liší a není jednotný. Proto je nutné mít na paměti, že nelze jen tak lehce implementovat mechanismy z jednoho právního systému do druhého, neboť co bylo formulováno pro funkčnost jednoho právního systému, může narazit v odlišném právním systému a naopak.²⁶

V předešlém odstavci bylo řečeno, že ačkoliv dnes je za projev považováno leccos, stále to ještě neznamená, že projevem je vše. V posouzení, co je a co není projev, má bohaté zkušenosti zahraniční judikatura, a to zejména americká judikatura včetně soudních doktrín. V prvním dodatku americké ústavy požívá projev prakticky absolutní ochrany. A tak existuje-li něco co má být z této ochrany vyloučeno, je třeba to označit jako neprojev. Příkladem toho může být nabídka úplatku nebo křivé svědectví, ale také návod k trestnému činu, pomluva a v neposlední řadě i nenávistný projev či dětská pornografie. Podle Michala Bartoně je silná ochrana projevu v USA, která se klidně může navenek tvářit absolutně, dána rozhodně přísností testu. Test, který musí být vzat v potaz a posuzován, pokud mají být zásahy do svobody projevu posuzovány. Jinými slovy, pokud má dojít k omezení svobody projevu, která je chráněna prvním dodatkem americké Ústavy a zároveň má být omezena z důvodu svého obsahu, pak je nutné, aby eventuální omezení obstálo v testu tzv. přísného přezkumu (*strict scrutiny*). Ovšem za předpokladu, kdy státní moc prokáže naléhavý zájem státu (*compelling state interest*) musí být omezení přesně zformulováno, laicky řečeno ušito na míru (*narrowly tailored*), pro dosažení tíženého cíle. To znamená že omezení musí být pro dosažení cílů nezbytné a jinak nedosažitelné. Je důležité posoudit, zda je omezení co nejméně restriktivní alternativou k omezení svobody projevu. Dogmatika svobody projevu v USA je díky výše zmíněnému nutně akcentovanou

²⁵ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 40-41.

²⁶ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 38.

otázkou. Právní věda i praxe USA proto hledá hraniční určovatele, aby se snažila rozlišit co projev je a co už ne. V praxi to znamená, že se snaží oddělovat speech/expression od conduct/action.²⁷

1.3 Obsah projevu

Jak už je z názvu podkapitoly zřejmé, budu se zde zabývat obsahem projevu. Obsah projevu je jednání. Toto jednání rozlišujeme podle obsahu sdělení, směru toku informací či sdělení a způsobu jakým je obsah projevu šířen dále. Z hlediska obsahu projevu, respektive samotného sdělení zkoumáme, zda se jedná o subjektivní názor (hodnotící soud) nebo o objektivní fakt.²⁸

1.3.1 Druhy obsah projevu

Evropský soud pro lidská práva rozlišuje tři druhy projevu vzhledem k jeho obsahu. Těmto druhům je přiznaná různý stupeň ochrany. ESLP tedy dělí projev na politický, umělecký a komerční. S tím nesouhlasí David Kosař, neboť podle něj je výčet druhů projevu širší. Podle něj je druhem projevu i projev civilní, který charakterizuje jako projev, který sleduje veřejný zájem, kdy příkladem může být rozhodnutí ESLP *Monnat vs Švýcarsko*, 2006, kde ústředním tématem bylo vyjádření se ke kolaboraci Švýcarů s nacistickým Německem. Kdy k vyjádření došlo veřejně na rádiu Swiss a v televizním vysílání. Stěžovatel tvrdil, že švýcarská právní úprava dozoru nad vysíláním a rozhodnutí orgánu pro stížnosti ze dne 27. srpna 1999, jak potvrdil Spolkový soud dne 21. listopadu 2000, brání výkonu jeho svobody projevu, která je zaručena a garantována článkem 10 UOLP. ESLP vyhověl stížnosti částečně, kdy konstatoval, že skutečně došlo k porušení článku 10 UOLP. Dále rozlišuje David Kosař projev akademický, jako jsou například vědecká díla, projekty a jiná publikační činnost.²⁹

Nejvýznamnějším projevem a také projevem, který podléhá nejpřísnějším kritériím pro posouzení legitimacy omezení je projev politický. Politický projev je nezbytným předpokladem pro svobodnou soutěž politických stran, a tedy je

²⁷ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 38-42.

²⁸ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik, s. 78.

²⁹ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 126-127 a Rozsudek ESLP *Monnat vs Švýcarsko*, 2006.

považován za těžiště demokracie. Proč je politický projev tak významný? Politický projev vytváří politické názory během předvolební kampaně, kdy právě předvolební kampaň a politická agitace pomáhá stranám uspět ve volbách. Významem svobody projevu právě v předvolebních volbách se zabýval ESLP v rozhodnutí *Bowman vs Spojené království*. Ve kterém ESLP shledal nedovolený zásah VB, která zakázala adresovaným osobám šířit letáky, které srovnávaly názory politických stran ve vztahu k určitému tématu. ESLP připomněl, že „svobodné volby a svoboda projevu, zvláště pak svoboda politické diskuze, tvoří společenské podloží jakéhokoliv demokratického systému.“³⁰ Navzdory vyjádření ESLP proti zásahu do svobody projevu, uznal legitimně maximální finanční výdaje na volby, takže jakýsi stop stav. Důvod to má jednoduchý, snaží se o udržení, alespoň částečné rovnosti zbraní.³¹

Z hlediska obsahu projevu je druhým typem projev umělecký. Umělecký projev je velice specifický. Umělec ve svém projevu vystihuje obraz společnosti, kterou často kritizuje svými názory.³²

Posledním typem projevu je projev komerční. Mezi komerční projev typicky řadíme reklamní sdělení. Reklama představuje svébytnou formu sdělení. Tento projev podléhá samostatné regulaci ve vztahu k tisku a vůbec ve vztahu k svobodě projevu jako takové. Za komerční projev můžeme považovat i šíření reklamy, byť se jedná o projev specifický. Specifický je v tom, že primárně nespočívá v hledání pravdy. Alfa omega komerčního (obchodního) projevu spočívá v tom, že původce projevu (podnikatel) prezentuje podnikatelskou činnost a nabízí zákazníkům své služby, výrobky apod. Z toho vyplývá, že hlavním cílem a hlavní funkcí takového projevu je upoutání zákazníka. Existují pochybnosti, jestli komerční projev požívá ústavní ochrany a jestli je jeho ústavní ochrana oslabena nebo nikoli. Například v USA, kde je velice silné postavení svobody projevu se komerční projevy (*commercial speech*) berou jako projevy nízké hodnoty (*low level speech*), na které nedopadá I. Dodatek americké Ústavy, respektive jsou z něj vyňaty. Nejvyšší soud to odůvodňuje tím, že některé projevy v sobě nenesou prezentaci idejí, a proto v sobě prakticky nenesou žádnou společenskou hodnotu z hlediska pravdy. To znamená, že prospěch, který se dá odvodit z takového projevu je v porovnání s jiným prospěchem pro společnost nižší, než například

³⁰ § 42 rozsudku Evropského soudu pro lidská práva *Bowman vs Spojené království*, 1998.

³¹ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 127-128.

³² MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 128.

pořádek a morálka. Dokonce i pokud soud tomuto typu projevu ochranu přizná, je tato ochrana v porovnání s ochranou jiného typu projevu (například politického) nižší a oslabena. Ochrana svobody projevu, která je v USA velice silná, se tak u obchodních projevů neuplatní. Místo toho je pak aplikován test racionality (*rational-basis test*), který představuje výrazně slabší míru ochrany. Tímto testem by neprošlo opatření, které je svou povahou zjevně svévolné nebo iracionální. Obchodní či komerční projevy nejsou těmi projevy, které byly předlohou pro vznik teorie svobody projevu, která je základním pilířem pro rozvoj demokracie. Není to spojovací článek mezi demokratickou společností a svobodou projevu. Jedná se o důsledek vedlejší svobody projevu. Pokud se dostane do křížku komerční projev a jiné kolidující základní právo či svoboda, dost často se upřednostní základní právo před komerčním projevem. Michal Bartoň v souvislosti s komerčním projevem říká, že má svá úskalí, neboť podle něj existuje tenká linie mezi projevem právně chráněným a projevem právně nechráněným. Říká, že je podle něj až příliš jednoduché a možná až laxní označit automaticky některé projevy za nechráněné (to jsou podle něj ty projevy které netvoří žádné společenské hodnoty, jsou tedy společensky nehodnotné) a tím se vlastně vyhnout tomu, zda je svoboda projevu porušena či neporušena. Klade si otázku, zda nulová společenská hodnota reklamy je vždy automaticky dána, nebo zda rozhodují konkrétní okolnosti každého obchodního projevu.³³

Moderní reklama, sociologie, marketing apod. pracují s aktuálními tématy a snaží se vytvářet reklamu ušitou na míru konkrétním adresátům. V dnešní době roste význam cílené reklamy na internetu. Internetová reklama používá soubory cookies. Jen pro upřesnění, cookies jsou krátké textové soubory, které vytváří přímo webový server. Tyto velmi krátké textové soubory – cookies jsou posléze ukládány prostřednictvím internetového prohlížeče přímo do počítače. Cookies pak slouží k odlišení uživatelů, kteří s internetem pracují. Cookies usnadňují jejich personalizaci. Mandatorní cookies, jsou cookies, které jsou nutné pro plnohodnotné fungování internetových stránek. Mandatorní cookies usnadňují práci na internetu, respektive usnadňují opakovanou práci na internetu, pokud například uživatel internetu vyhledává věc opakovaně. Jakmile se uživatel vrátí na stránku, kterou již někdy navštívil, počítač automaticky zašle cookies prohlížeči, který s nimi dále

³³ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva, s. 131 a MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 288 s. Student (Leges), s. 221-222.

pracuje. Díky souborům cookies mizí anonymita, soukromí apod. Díky cookies majitelé webových stránek sbírají data o vás, například jaké stránky navštěvujete, co jste vyhledávali naposled, jaké internetové obchody jste navštívili apod. Díky tomu vám pak ušijí na míru reklamu, která může mít podobu krátkých grafických banerů, které jsou umístěné v poli reklama na každé webové stránce. Například si budete chtít koupit nové auto, a tak vám skoro na každé stránce bude vyskakovat reklama na nákup aut. Takový fenomén se pak nazývá odborně *remarketing*. Naštěstí se cookies dají zakázat/povolit a vymazat nebo se dá nastavit jejich životnost.³⁴

Michal Bartoň ohledně marketingu moderní doby říká, že reklama často proniká z ryze komerčních segmentů do sféry politické. Vytváří se tak tzv. politická reklama, kdy ústavně nechráněná reklama (komerční projev) nebo velice slabě chráněná, se paradoxně ocitá v režimu absolutní svobody projevu. Marketing se v dnešní době hojně přesouvá na sociální sítě. Pro obchodní společnosti je velice důležité najmout si správné influencery, kteří dokážou reklamou zasáhnout co nejvíce adresátů. Jedním z největších českých influencerů na sociální síti Instagram je Leoš Mareš. Ten je schopný oslovit reklamou velkou skupinu lidí. Influencer v překladu znamená vlivná osoba. Virální marketing je založen na reklamě, která zaujme adresáty natolik, že si komerční projev pak navzájem šíří dobrovolně a mezi sebou. K tomu využívají společnosti trendy prvky jako jsou například hashtagy, kdy je lidé při sdílení využívají a vytváří tak kmen, který sílí postupně s každým sdílením. Velkou reklamní kampaň vytvořil například Kamil Bartošek (alias Kazma), který ve spolupráci s Ministerstvem dopravy, BESIP a Červeným křížem vytvořil na internetu, sociálních sítích ale i v běžném životě kampaň s pracovním názvem 1z10. Vytvořil k tomu hashtag #1z10, který lidé, díky virálnímu marketingu, sdíleli na svých sociálních profilech. Kampaň byla k vidění na různých místech, byla na billboardech, na tramvajích, na tričkách, čepicích dokonce i poslanec za TOP 09 Dominik Ferri měl během svého projevu v poslanecké sněmovně toto motto na kravatě. Ptáte se, proč zrovna obchodní motto 1z10? Protože pouze každý desátý řidič, každé desáté auto zastaví u dopravní nehody, zbylých 9 řidičů nezastaví a součinnost při autonehodě neposkytnou.³⁵

³⁴ Cookies: Internetové „sušenky“, které nás (ne)okrádají o soukromí [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://www.dostupnyinternet.cz/blog/cookies/>.

³⁵ MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 288 s. Student (Leges), s.222-223 a 1z10 [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: www.1z10.cz.

LZPS v článku 17, ve kterém chrání svobodu projevu a právo na informace, ochranu pro obchodní projev výslovně nestanovuje. Z toho můžeme vyvodit, že ochranu výslovně nezakládá, na druhou stranu ji nevylučuje. Existuje názor, který říká, že začlenění svobody projevu pod politická práva poskytuje ochranu především politickému projevu, naproti tomu slabou až žádnou ochranu ryze obchodního (komerčního) projevu. Ústavní soud naopak zastal odlišný názor v jednom ze svých rozhodnutích (jednalo se o spor ve věci reklama na oplatku Fidorka). Za situace, kdy neexistuje (nebo doposud nebyla vytvořena) tuzemská nálezková judikatura ÚS, významnou roli hraje pak zahraniční judikatura. Jedná se o judikaturu ESLP, kdy jeho rozhodovací praxe může sehrát velkou roli. Ovšem rozhodovací praxe ESLP k danému tématu není příliš konzistentní a obsáhlá. Například rozhodnutí Mark Intern Verlag GmbH a Klaus Beermann ESLP konstatoval, že obchodní projev spadá pod křídla ochrany čl. 10 UOLP, na druhou stranu připustil, že strany mají poměrně široké možnosti vlastního uvážení, zda nedochází ke zneužití svobody projevu, a to konkrétně v hospodářské soutěži. ESLP konstatoval, že k porušení čl. 10 UOLP v daném případě nedošlo. Další významné rozhodnutí ESLP bylo ve věci Krone Verlag, ve kterém konstatoval, že závěry, které jsou učiněné proti nekalé soutěži se dají použít i na reklamu. Soud zároveň upozornil i na důležitost a význam reklamy, protože podle ESLP je reklama pro spotřebitele cesta k získání informací o vlastnostech konkrétního produktu a o vlastnostech konkrétních služeb. Ve stejném rozsudku soud připustil možnost legitimního omezení šířených informací, za předpokladu, přísného zkoumání ze strany soudu (ESLP).³⁶

1.3.2 Veřejnoprávní regulace obchodních sdělení

De lege lata je reklama regulovaná několika předpisy. Prvním předpisem, který reklamu reguluje je zákon. č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy. V tomto zákoně najdeme regulaci reklamy ve vztahu k zadávání, dále pak zpracování a v neposlední řadě šíření s využitím regulace veřejnoprávních prostředků. Důležité je reklamu jako pojem definovat. Reklama je definovaná v ustanovení § 1 odst. 2 zákona o regulaci reklamy.³⁷

³⁶ MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 288 s. Student (Leges), s.223-225.

³⁷ MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 288 s. Student (Leges), s. 235.

„Reklamou se rozumí oznámení, předvedení či jiná prezentace šířená zejména komunikačními médii, mající za cíl podporu podnikatelské činnosti, zejména podporu spotřeby nebo prodeje zboží, výstavby, pronájmu nebo prodeje nemovitostí, prodeje nebo využití práv nebo závazků, podporu poskytování služeb, propagaci ochranné známky, pokud není dále stanoveno jinak.“³⁸

Zákon o regulaci reklamy omezuje či zakazuje na určité druhy výrobku reklamu. Dále pak zakazuje určité druhy reklamní praktiky, zvláště pak ty nekalé. Například se může jednat o reklamu založenou na podprahovém vnímání (jak hovoří ustanovení § 2 zmíněného zákona) dále pak o reklamu skrytou, reklamu nevyžádanou. Skrytá reklama je na první problém velice nejednoznačná, neboť není jako reklama označená. V rámci zákona č. 231/2000 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a zákona č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách je reklama definovaná obecnějším pojmem – obchodním sdělením. Obchodním sdělením dle výše zmíněného zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání je reklama, dále teleshopping, dále sponzorování a product placement, což je umístování produktů k jeho propagaci zpravidla za úplatu. Často se může jednat o sponzora vysílání, který do vysílání umístí svůj produkt. Tento produkt je pak v dobrém úhlu snímán kamerou, nebo je v určitý moment na kameru předveden. Reklama je v zákoně o televizním vysílání v § 2 odst. 1 písm. n) definovaná následovně:³⁹

„Reklamou jakékoliv veřejné oznámení, vysílané za úplatu nebo obdobnou protihodnotu nebo vysílané za účelem vlastní propagace provozovatele vysílání, s cílem propagovat dodání zboží nebo poskytnutí služeb za úplatu, včetně nemovitého majetku, práv a závazků“⁴⁰

Dalším druhem obchodního sdělení je teleshopping. V něm jde zpravidla o nabízení zboží přímo na kameru za úplatu nebo jinou protihodnotu. Mimo zboží se dá nabízet i jiná služba či nemovité závazky. Dalším druhem je sponzoring. V něm jde zpravidla o příspěvek osoby na poskytnutí přímého nebo nepřímého financování televizního programu, rozhlasového programu za protihodnotu.

³⁸ § 1 odst. 2 zákona č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy.

³⁹ MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 288 s. Student (Leges), s. 235-236.

⁴⁰ § 2 odst. 1 písm. n) zákona č. 231/2000Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

Ta protihodnota spočívá v propagaci jména (názvu) sponzora nebo ochranné známky, výrobku, činnosti na veřejnosti. V praxi se může jednat o umístění jména sponzora, jeho loga, webových stránek, krátké informační sdělení apod. Posledním druhem je pak product placement, neboli umístění produktu.⁴¹

Jednou z nejvíce účinných, na druhou stranu nebezpečných reklamních a marketingových technik, je skrytá reklama. Smysl skryté reklamy je reklamní působení na adresáta, aniž by věděl že je reklamě vystaven. Adresát pak čerpá reklamní sdělení bez jakýchkoli obranných mechanismů, neboť si vůbec neuvědomuje existenci reklamy. Může se jednat i o reklamu klamavou. „Označuje-li se reklama jako nepoctivější způsob ovlivňování, neboť neskrývá, že chce ovlivňovat, lze poté a contrario skrytou reklamu označit za vysoce nepoctivý způsob ovlivňování, neboť právě tuto svojí ovlivňovací funkci utajuje.“⁴² Skrytá reklama se tedy považuje za klamavou obchodní praktiku, kdy dochází ke klamání spotřebitele. Subjekty, které se na nekalé reklamě podílejí, se dopouštějí nekalé soutěže. Jak už jsem zmínil na začátku tohoto odstavce, skrytá reklama je velice nebezpečná. Problém je takový, že ji lze obtížně prokázat. Nejvyšší správní soud určil tři podmínky, které je nutné kumulativně splnit, aby se ve výsledku dalo jednání označit za skrytou reklamu. Zaprvé musí jít o prezentaci produktu v pořadu, který ačkoliv je nereklamní (nedává reklamě prostor) klade si za cíl reklamu. Zadruhé je prokazatelný úmysl, záměrnost a přiměřenost reklamního sdělení, tzn. zda prezentace sleduje reklamní cíl záměrně nebo ne. Zatřetí, zda je prezentace reklamy způsobila vzbudit u veřejnosti omyl. V praxi se za nejvíce spornou podmínku považuje bod číslo dvě, a to prokázání reklamního úmyslného zaměření. Úmysl musí být prokázán, což v praxi nebývá jednoduché. Zpravidla se toto prokázání děje spojováním jednotlivých indicií, které budou nasvědčovat úmyslu. V praxi se tak můžeme sejít s nepřiměřenou nápadností prezentace produktu, kdy se zkoumá způsob prezentace a její četnost. Peníze zde nehrají roli, proto není směrodatné, jestli byla reklama odvysílána za úplatu nebo za jinou protihodnotu. Zákon o regulaci reklamy obsahuje prvek úmyslu, který je obsažen (skrytě) v odpovědnosti za šíření reklamy. Odpovědnost, ke které dochází, pokud je reklama šířena, je odpovědnost objektivní (tzn. odpovědnost u které není povinnost zavinění) s možností liberace (tzn. zproštění se objektivní odpovědnosti). Pokud se

⁴¹ MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 288 s. Student (Leges), s. 236-237.

⁴² ONDREJOVÁ, D.: Product placement aneb evropská výzva pro českého zákonodárce, s 48.

bude jednat o odpovědnost za šíření reklamy, je požadavek na úmyslné zavinění obsažen přímo v náležité skutkové podstatě. Nejvyšší správní soud ve své judikatuře zdůrazňuje, že ustanovení zákona, která zakazují skrytou reklamu (obchodní sdělení) se musí vykládat ve vztahu k LZPS (ústavnímu pořádku) ústavně konformně, a to zvláště s respektem ke svobodě projevu. K tomu se vyjádřil Nejvyšší správní soud v rozhodnutí 7 As 24/2010. Nejvyšší správní soud považuje skrytou reklamu za nebezpečnou. Podle něj je nutné sankcionovat jednání spojené se skrytou reklamou, ovšem je nutné jednotlivá ustanovení aplikovat vždy se zřetelem, aby byl zachován jejich úmysl a byl naplněn sledovaný účel.⁴³

1.4 Legální definice svobody projevu a její rozbor

Legální definici svobody projevu v českém právu můžeme najít v ústavním pořádku, a to konkrétně v LZPS. Listina a její druhá hlava definuje v druhém oddílu politická práva. Svoboda projevu je hned první politické právo, o kterém je v tomto oddíle pojednáváno. Článek 17 LZPS je tedy stěžejní legální definicí svobody projevu na ústavní úrovni.:

Článek 17

- (1) „Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.*
- (2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.*
- (3) Cenzura je nepřípustná.*
- (4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.*
- (5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.“⁴⁴*

⁴³ MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 288 s. Student (Leges), s. 237-239.

⁴⁴ Článek 17 Listiny základních práv a svobod.

Legální definice svobody projevu je více či méně inspirována Evropskou úmluvou o lidských právech, která svobodu projevu chrání článkem 10. Nejpodrobnější legální definici svobody projevu obsahuje Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který ve svém článku 19 odst. 2 mj. říká: „...toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění, nebo jakýmikoli jinými prostředky podle vlastní volby.“⁴⁵ Pokud se podíváme na všechny tři definice, zjistíme, že mají hodně společného. Oproti dobám minulým, používající slovní spojení jako svoboda tisku, svoboda řeči, nebo svoboda slova, užívají obecný výraz svoboda projevu.⁴⁶

1.5 Článek 17 LZPS

Ustanovení odstavce prvního v sobě obsahuje jednak svobodu projevu a jednak právo na informace. Způsob realizace těchto práv je pak obsažen v druhém odstavci. ESLP ve svém rozhodnutí (*Handyside 1976*⁴⁷) považuje svobodu projevu za jednu ze základních kamenů demokratické společnosti, jejího zdravého rozvoje a rozvoje člověka. Další práva či svobody v sobě určitý prvek svobody projevu zahrnují. Při uplatnění daných práv se svoboda projevu též realizuje. Jak již napovídá název hlavy druhé, jedná se o politická práva jako například právo petiční (které upravuje článek 18 LZPS), právo shromažďovací (článek 19 LZPS), právo sdružovací (článek 20 LZPS) a v neposlední řadě právo na odpor (článek 23 LZPS).⁴⁸

Svoboda projevu je jedna z nejstarších svobod garantovaná ústavou. Jak už jsem psal v první kapitole, svobodu projevu znala již Deklarace práv člověka. U nás to bylo prvně garantované v císařském patentu. Pokud se podíváme na demokracii jako takovou, tak bezpochyby svoboda projevu bude jedním ze základních kamenů, na kterých bude demokratický stát postaven. Právo mít vlastní názor a svobodně ho vyjadřovat je pro demokracii velice důležité. Se svobodou projevu dále souvisí realizace principu demokracie, kdy svoboda projevu je

⁴⁵ Článek 19 odst. 2 Mezinárodního paktu o ochraně občanských a politických práv 2.

⁴⁶ JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 26-27 a a Srov. Richard Stone ve své publikaci *Textbook on civil liberties and human right*.

⁴⁷ Rozhodnutí ESLP *Handyside v United Kingdom (5493/72)*.

⁴⁸ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1095.

základním předpokladem pro svobodnou soutěž politických sil (stran), kdy svobodná soutěž politických stran je stanovena v čl. 5 Ústavy a dále v článku 22 LZPS. Svobodná soutěž politických stran se tak projevuje ve věcech voleb, resp. předvolebních kampaní a jiných agitacích, ale také ve veřejných diskusích a debatách. Svoboda projevu je tak nejen právem pro svobodnou soutěž politických stran, ale také nástrojem pro stát, který nad nimi díky tomu může vykonávat kontrolu. Svoboda projevu souvisí, a to velmi úzce s ideologickou neutralitou, která je vyjádřena článkem 2 odst. 1 LZPS, který vyjadřuje nemožnost existence tzv. „výlučné ideologie“, která by právě dané principy demokratického státu neměla potlačovat. Svoboda projevu a právo na informace jsou vlastně aktivní statusy, protože obě zajišťují aktivitu jednotlivců na správě věcí veřejných.⁴⁹

Svoboda umělecké tvorby, která je LZPS chráněna čl. 15 odst. 2 nebo svoboda projevu týkající se náboženství a víry, které chrání čl. 16 odst. 1 jsou zvláštní formou vyjádření názoru. Podle J. Filipa je článek 17 LZPS *lex generalis* a uvedené zvláštní formy *lex specialis*, to ve výsledku znamená, že není možná současná aplikace obou forem. Zde můžeme použít obecné kolizní pravidlo *lex specialis derogat lex generali* což neznamena nic jiného, než že zvláštní úprava má přednost před úpravou obecnou, která má ke zvláštní úpravě subsidiární charakter, neboť se uplatní tam, kde speciální úprava věc sama neupravuje. Ústavní soud se s tímto názorem neztotožnil, což uvedl i ve svém rozhodnutí, ve kterém se zabýval právě eventuálním zásahem jak do čl. 15 LZPS tak čl. 17. Své rozhodnutí odůvodnil tak, souběžná aplikace obou článků je možná, protože čl. 15 ve vztahu k čl. 17 nelze vykládat izolovaně, neboť se musí přihlídnout k mezím, které jsou stanoveny v čl. 17 odstavci 4. LZPS resp. čl. 10 odst. 2 UOLP.⁵⁰

(4) „Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.“⁵¹

a

(2) „Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které

⁴⁹ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s.1095-1096.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Čl. 17 Listiny základních práv a svobod.

*stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.*⁵²

Oddělit v právní praxi, ale i běžném životě svobodu projevu a svobodu umělecké tvorby bude velice náročné a sporné. V Rámci Listiny je nutné připustit určitá omezení pro svobodu umělecké tvorby, byť v čl. 15 odst. 2 žádná omezení nejsou stanovena. V praxi se bude jednat o případy, kdy bude docházet ke kolizi mezi právem na svobodnou uměleckou tvorbu s jiným právem, které je ústavně chráněno, kdy nebude možno favorizovat právo na svobodu umělecké tvorby nad jiným právem. V praxi se může jednat o dotčení důstojnosti, soukromí, cti konkrétním uměleckým produktem.⁵³

Právo na informace, které je zakotvené spolu se svobodou projevu v článku 17 odst. 1, má dva základní aspekty. Prvním z nich je garance na možnost vyhledávání, přijímání a následně i rozšiřování informací. Z toho vyplývá pro veřejnou moc povinnost neomezovat danou aktivitu, tedy za předpokladu, pokud neexistuje důvod pro omezení dle odstavce 4. Vhodné by bylo hovořit spíše o svobodě než o právu na informace, při zachování kontextu lze svobodu na vyhledávání, přijímání a následné rozšiřování informací zařadit pod tzv. negativní status. Ten předpokládá respektování této sféry ze strany státu. Právo, resp. svobodu na informace můžeme rozdělit ještě na dvě části podle toho jakým směrem informace k osobě proudí, a to na právo na vyhledávání a přijímání, kdy je subjekt příjemcem a na právo dalšího šíření.⁵⁴

(5) „Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.“⁵⁵

⁵² Čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod.

⁵³ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1096.

⁵⁴ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1096-1097.

⁵⁵ Čl. 17 Listiny základních práv a svobod.

Odstavec pátý stanoví povinnost pro státní orgány, ale i orgány uzemní samosprávy, poskytovat informace za podmínek, které stanoví zákon. Například zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, který tuto povinnost ukládá hned z úvodu, a to konkrétně v § 2. Jedná se tedy o povinnost státu informace zveřejňovat proti právu fyzických, ale i právnických osob informace po státu požadovat. Právo na informace je velice spjato se svobodou projevu, neboť nabízí po získání informací možnost je svobodně šířit dále, což je jedním z prvků práva svobody projevu.⁵⁶

Je důležité si uvědomit, že LZPS při ochraně práv svobody projevu a práva na informace chrání samozřejmě obsah sdělení, ale chrání také tzv. technický způsob realizace sdělení. Ústavní garancí je tak existence svobodných médií a vůbec mediálního práva. Protože bez garance svobody projevu, by nebyla zajištěna záruka pro existenci sdělovacích prostředků, jako jsou televizní stanice, rozhlasové stanice, tisk a v dnešní době hlavně internet. Právě existence svobody projevu je hlavním předpokladem pro rozvoj masových médií tzv. *mass media*. Z dikce čl. 10 UOLP je patrné, že stát má možnost vyžadovat udělování speciálních povolení médiím, tzn. filmovým, rozhlasovým a televizním společnostem. LZPS naopak výslovně nezakotvuje povolovací režim pro tyto média. Nelze to brát samozřejmě jako zeď, přes kterou cesty nevede, aneb z dikce LZPS nelze dovést, že by eventuální zřízení podobného režimu bylo ihned protiústavní. Například u nás existuje udělování licencí podle zákona 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, konkrétně hlavy I., které náleží radě pro rozhlasové a televizní vysílání. Pokud se jedná o regulaci periodik a neperiodického tisku, a publikací, byla by u nich spatřena protiústavnost, pokud by byl zřízen onen povolovací režim.⁵⁷

Fyzické a právnické osoby mohou být nositelem práva na informace a svobody projevu. LZPS v daném případě o právnických osobách výslovně nemluví, US v případě II. ÚS 357/96, Sv. č. 9, nález č. 156 Sb. n. u. právnickou osobou jako stěžovatelku uznal, kdy se jednalo o akciovou společnost. Stejný názor

⁵⁶ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1097 a zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

⁵⁷ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1097.

jako ÚS zaujal ESLP, a to konkrétně v rozhodnutích *Groppera Radio AG a 1990*, *Autronic AG, 1990*.⁵⁸

(2) „Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.“⁵⁹

Článek 17 v druhém odstavci nezmiňuje specifikaci jednotlivých subjektů, proto je nutné, při zkoumání ústavnosti omezení práva na informace a svobody projevu (například zásahem) vzít na zřetel postavení a specifikaci postavení subjektu daného práva. Speciální postavení mají podle ÚS soudci novináři, kdy podle ÚS jsou novináři hlídací psi demokracie. Na druhou stranu ani svoboda projevu novinářů není bezbřehá, neboť nesou odpovědnost za porušení etických norem a norem morálních spojujících se s novinářinou. ESLP teorii specifikace subjektů rozšířil na soudce (rozhodnutí *Wille, 1998*), na advokáty (rozhodnutí *Casado Coca, 1994*), na opoziční poslance (rozhodnutí *Incal, 1998*), ale také příslušníky ozbrojených sil (rozhodnutí *Hadjianastassiou, 1992*) či státní zaměstnance (rozhodnutí *Vogt, 1995*). ESLP dále dovodil právo novinářů na tzv. utajení zdroje informací (rozhodnutí *Goodwin, 1996*). Metodicky to dovodil z čl. 10 UOLP, i když zde není o právu na utajení zdroje informací zmínka. Ústavní soud judikoval v rozhodnutí I. ÚS 394/04 právo na ono utajení zdroje jako právo ústavní, kdy jej bere jako podmnožinu práva na svobodu projevu. Ústavní soud hovoří v daném případě o jejím derivátu. Běžnou ochranu zdroje informací poskytuje zákon. č. 46/2000 Sb., tiskový zákon, který ono právo garantuje v § 16. Jiným příkladem je zákon č. 231/2000 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, který chrání zdroj informací v § 41.⁶⁰

Ustanovení druhého odstavce hovoří mj. o obsahu projevu. Tímto obsahem jsou názory, informace a ideje. Tento obsah lze například šířit mluvou – slovem, periodikem – písmem, televizním vysíláním – obrazem nebo jiným způsobem. Dále se zaměříme na již zmiňovaný obsah projevu. Je důležité si definovat, kdy lze

⁵⁸ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1098.

⁵⁹ Čl. 17 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

⁶⁰ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1098 a zákon. č. 46/2000 Sb., tiskový zákon a zákon č. 231/2000 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

zasáhnout do svobody projevu, kým to lze učinit, proč tomu tak je a jakým způsobem to lze učinit. Pokud budeme chtít posoudit oprávněnost zásahu státu, resp. veřejné moci do svobody projevu, bude kritériem tzv. míra objektivnosti či subjektivnosti obsahu, který subjekt šířil, šíří, nebo chce šířit. Proto je důležité zkoumat jednotlivé složky obsahu projevu, tzn. zda vykazuje projev charakter skutkových tvrzení a existuje pro něj možnost kontroly, resp. možnost empiricky skutkové tvrzení ověřit. To se projevuje tím, zda jde o šíření informací, resp. konstatování objektivní skutečnosti, která je ověřitelná. Například věta prezident republiky je hlavou státu je konstatování objektivní skutečnosti, neboť výrok lze ověřit. O prezidentu republiky, jako hlavě státu, hovoří článek 54 odst. 1 Ústavy. Nebo naopak zda šířená informace má charakter hodnotícího soudu. Nikoli tedy konstatování objektivní skutečnosti, ale konstatování skutečnosti subjektivní čili vlastního názoru, postoje, přesvědčení. Příkladem může být výrok. Současný prezident České republiky pro mě není dobrým prezidentem, kdy se jedná o výrok, který vyjadřuje vlastní názor a nelze jej ověřit jako u předchozího příkladu. Toto kritérium dělení nám pomůže k posouzení ústavnosti svobody projevu. Zejména pokud dojde ke kolizi s jiným právem, například právem garantovaným v čl. 10 LZPS.⁶¹

(1) „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

(3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.“⁶²

Vrátíme-li se k výše zmiňovaným kritériím, tak u skutkových tvrzení z hlediska obsahu tvrzení hovoříme o jejich pravdivosti či nepravdivosti. Zda jsou tvrzení založena na objektivních skutečnostech, která jsou svou povahou pravdivá nebo lživá. U hodnotících soudů nelze vyžadovat důkaz pravdy neboli pravdivosti, je nutné pouze posuzovat míru tzv. expresivity názoru, která se váže na konkrétní kritizovanou věc. Jinými slovy se metoda snaží objasnit vztah mezi vyjádření

⁶¹ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1098-1099.

⁶² Čl. 10 Listiny základních práv a svobod.

názoru (sdělením) a sledovaným cílem. Zda je kritika oprávněna, tzv. zda je založena na reálných základech a nejedná se pouze o účelné hanobení či urážení. Zajímavé je rozhodnutí ESLP z roku 1997 s názvem Oberschlick č. 2, ve kterém ESLP přiznal ochranu expresivní kritice. Skutkově šlo o to, že politik byl nazván v seriózním tisku „trottel“, což česky znamená „trol“. Kdy ESLP se k dané věci vyjádřil tak, že politik se dopustil takového chování, že expresivní kritika byla vhodná a mohla být užita. Rozlišení, zda se jedná o skutkové tvrzení nebo o hodnotící soud, nemusí být v praxi vůbec jednoduché. Proto je kvalifikace často jádrem pro různé spory. Spory plynoucí z daného problému jsou nejčastěji spory o ochranu osobnosti, kdy se dostává do křížku svoboda projevu chráněna článkem 17 LZPS s článkem 10 LZPS. Rozlišení, zda se bude jednat o to či ono, lze přiměřeně užít také na fotografie, obrázky nebo například karikatury. Analogicky pak bude například fotografie posuzovaná jako skutkové tvrzení, pokud se bude jednat o fotomontáž a bude jako fotomontáž také prezentovaná. V opačném případě může dojít k tomu, že tato nepravda nebude přiznaná a bude prezentovaná jako pravdivá fotografie nikoli jako fotomontáž. Hodnotovým soudem pak bude karikatura, nebo komiks u kterého se pak bude zkoumat právě zmiňovaný vztah mezi vztahem prostředku a sledovaným cílem, proto se tedy nebude prokazovat její pravdivost.⁶³

Forma realizace svobody projevu není taxativně vymezená, nýbrž je vymezena demonstrativně. Proto vedle způsobů projevení se, jako například slovem, obrazem, zvukem, symbolem, šifrou, malbou, znakem, přenosem počítačovou sítí, použití audio techniky, použití video techniky apod. je možno svůj názor prezentovat také gestem, mimikou nebo mlčky. Poslední forma „projevení“ se bude uplatňovat tehdy, bude-li osoba vyzvána k tomu, aby se ústně projevila a ona tak neučiní. Takové jednání se bude klasifikovat jako mlčení, kdy nedojde k projevení se, ačkoliv bylo vyžadováno. Formou svobody projevu může být v některých případech takové jednání, které by za jiných okolností svobodou projevu vůbec být nemuselo. V tom případě velice záleží na kontextu místa, času, způsobu jednání se svobodou projevu. V praxi se tak může jednat o spálení vlajky, roztrhání dokumentu, roztrhání portrétu, ale také postavení se před jedoucí tank v úmyslu sabotáže.

⁶³ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1099.

(3) „Cenzura je nepřipustná.“⁶⁴

Cenzura je institut, který do moderní demokratické společnosti vůbec nepatří. Jedná se o přežitek dob minulých zejména pak nedemokratických režimů jako byl režim totality, kdy svoboda projevu byla omezena právě díky cenzuře. Cenzura je charakterizovaná pojmovými znaky. Jejím pojmovým znakem je preventivnost neboli předběžnost. Aby došlo k cenzuře, musí dojít k předběžnému omezení projevu. To může znamenat například rozhodnutí o tom, zda může redakce vydat článek do novin, nebo nemůže.⁶⁵

Cenzura je nepřipustná, tak zní odstavec 3 článku 17 LZPS. Podle mého názoru v dnešní době do styku s cenzurou bohužel může přijít prakticky kdokoliv z nás. Dnešní doba je multimediální a jedním z hlavních fenoménů 21. století jsou sociální sítě a internet. Facebook to je místo, které se často stává kolbištěm debatujících, a právě tam dochází v dnešní době k cenzuře, neboť uživatelé, kteří si založili veřejné stránky (profily) mažou komentáře (způsob vyjádření názoru na Facebooku pod příspěvkem) uživatelů, kteří svobodně a dobrovolně reagují na příspěvek daného uživatele. Komentáře jsou často naprosto v pořádku a nedochází u nich k žádné expresivitě. Prostě jsou pro dané téma moc svobodné. A tak je často k vidění u facebookových stránek politických stran, že právě tuto svobodu potlačují, tím že nazývají svobodné vyjádření lidí jako tzv. hate speech – hejty. Této problematice bude věnovaná samostatná kapitola.

Ochrana proti cenzuře je z pohledu LZPS daleko komplexnější a obsáhlejší ve srovnání s ochranou poskytující UOLP. Důvod to má jednoduchý, článek 10 UOLP který je věnován svobodě projevu výslovný zákaz cenzury neupravuje a ESLP cenzuru bere jen jako omezení obecných pravidel, která jsou stanovena pro svobodu projevu. LZPS naopak cenzuru zakazuje a považuje cenzuru za nepřipustnou. Odstavec 4, který stanovuje legitimní důvody pro omezení svobody projevu, se vůči cenzuře neuplatňuje. Autocenzura je situace, kdy subjekt, kterými jsou zejména sdělovací prostředky (televizní stanice, radiostanice apod.) filtrují obsah informací předtím, než je sdělí. Důvod to má prostý, sdělovací prostředky si mohou určit, která sdělení publikují a jakou formu k tomu zvolí, pokud však neexistuje zákonná podmínka určitou věc publikovat. Tato podmínka může být

⁶⁴ Čl. 17 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

⁶⁵ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině. 2.*, rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1100.

například právo odpovědi stanovené § 10 zákona č. 46/2000 Sb. nebo dodatečné sdělení podle § 11 zákona č. 46/2000 Sb.⁶⁶

§ 10

(1) „Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti určité právnické osoby, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění odpovědi. Vydavatel je povinen na žádost této osoby odpověď uveřejnit.“⁶⁷

§ 11

(1) „Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení o trestním řízení nebo o řízení ve věcech přestupků vedeném proti osobě, kterou lze podle tohoto sdělení ztotožnit, a toto řízení nebylo ukončeno pravomocným rozhodnutím, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění informace o konečném výsledku řízení jako dodatečného sdělení. Vydavatel je povinen na žádost této osoby informaci o pravomocném rozhodnutí jako dodatečné sdělení uveřejnit.“⁶⁸

Je důležité zmínit, že zákaz cenzury se může dostat do kolize s jiným právem a svobodou, jež jsou též pod ústavní ochranou. Může se dostat do kolize i s veřejným zájmem, ba dokonce existují situace, nebo si je alespoň lze teoreticky představit, kdy dojde k aplikaci principu proporcionality a k prolomení ústavní ochrany v nezbytné míře.⁶⁹

V další části této kapitoly se budu věnovat možnostem omezení svobody projevu dle čl. 17 LZPS. Omezení a meze můžeme najít v odstavci čtvrtém daného článku LZPS. Tam je uvedeno:

(4) „Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.“⁷⁰

⁶⁶ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1100-1101.

⁶⁷ § 10 odst. 1 zákona č. 46/2000 Sb., tiskový zákon.

⁶⁸ § 11 odst. 1 zákona č. 46/2000 Sb., tiskový zákon.

⁶⁹ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1101.

⁷⁰ Čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Z ustanovení je patrné, že obsahuje pravidla pro eventuální omezení svobody projevu nebo omezení práva na informace, ačkoliv jsou obě práva zaručena. Omezení svobody projevu bude věnovaná samostatná kapitola. Odstavec čtvrtý obsahuje 3 podmínky, respektive pravidla pro možné omezení či zásah do svobody projevu a práva na informace. Zaprvé se musí jednat o omezení, které za podmínek stanovené LZPS mohou být omezené zákonem.⁷¹ Zadruhé se musí jednat o tzv. nezbytnost demokratické společnosti. Zatřetí musí být omezení učiněné k ochraně legitimních cílů. Tato 3 pravidla se souhrnně nazývají jako třístupňový test. ESLP vychází při omezení svobody projevu z čl. 10 odst. 2 UOLP ve kterém využívá obdobný test. Je důležité si uvědomit, že každé omezení svobody projevu se nesmí interpretovat extenzivně, ale naopak restriktivně. Dále je nutné zachovat čl. 4 odst. 4 LZPS. Důležité při omezení práv je princip rovnosti, neboť omezení musí platit stejně pro všechny případy za předpokladu splnění podmínek v čl. 4 odst. 3.⁷²

(4) „Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“⁷³

Z výše uvedeného odstavce je tedy patrné, že důležité je, aby při omezení základních práv bylo šetřeno jejich podstaty a smyslu a aby se dosáhlo stanoveného účelu. První podmínka omezení je tedy stanovení pouze zákonem. To v praxi neznamená nic jiného, než že k omezení základních práv nemůže dojít na základě podzákoného předpisu. Musí tedy existovat podpora omezení zákonem za podmínek stanovených LZPS. Pokud máme základní právo, které tedy může být za určitých okolností, resp. za splnění podmínek omezeno zákonem, musí to v něm být uvedeno jasně a srozumitelně. Pokud tomu tak nebude, nebude splněn požadavek určitosti a předvídatelnosti, bude narušen princip právní jistoty a bude porušen čl. 1 Ústavy. Ústavní soud, který ve svém nálezu (I. ÚS 43/93) zrušil § 102 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, který se týkal trestného činu hanobení parlamentu, vlády a Ústavního soudu. V nálezu uvedl vágnost zrušeného paragrafu, neboť podle ústavního soudu v ústavním státě není alfou omegou interpretace zákonu soudy, ale způsob, jak si zákony vykládá veřejnost. Vše souvisí s právní

⁷¹ Čl. 4 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

⁷² KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1102.

⁷³ Čl. 4 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

jistotou, protože právní jistota znamená odstranění překážky aktivity občanů. Druhou podmínkou je nezbytnost v demokratické společnosti. Tento pojem je nutné vykládat v souvislosti s judikaturou ESLP. Pojem lze tedy vykládat jako potřebu společnosti naléhavého charakteru. Důležitý je při omezení základních práv princip proporcionality. Podle principu proporcionality je možné omezit práva až tehdy, nelze-li konkrétní hodnotu, která se nalézá v kolizi se svobodou projevu chránit jiným způsobem než zásahem do práva na svobodu projevu. Odstavec čtvrtý je výčtem taxativním. Vymezuje tedy taxativně konkrétní hodnoty, nebo jak už jsem uvedl výše legitimní cíle. U těchto hodnot může dojít k omezení svobody projevu a práva na informace. V praxi se jedná o práva, svobody, ale i veřejné statky, které podléhají v demokratické společnosti ochraně a nelze nad ně svobodu projevu a právo na informace absolutizovat. Konkrétně se jedná o práva a svobody druhých, veřejné zdraví, veřejnou bezpečnost, bezpečnost státu a mravnost. UOLP v článku 10 odst. 2 stanoví širší rozsah konkrétních hodnot než LZPS.⁷⁴

Jedním z hlavních smyslů, který zaručuje svobodu projevu a právo na informace je umožnění svobodné diskuse. Tato svobodná diskuse by měla být zejména o věcech veřejných, tedy o věcech, které jsou ve veřejném zájmu. To má hned jednu výhodu. Veřejné mínění tím pádem může neformálně kontrolovat výkon státní moci.⁷⁵

Omezení svobody projevu a práva na informace, jak už jsem uvedl výše, lze za podmínek LZPS pouze zákonem. Může se jednat například o ochranu osobnosti, které bude věnována také samostatná kapitole této práce. Ochranu osobnosti chrání zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a to v oddíle 6. V něm je psáno o osobnosti člověka, o jeho podobě, soukromí, duševní a tělesné integritě apod. Svoboda projevu ve vztahu k ochraně osobnosti naráží jednak na možnost omezení dle čl. 17 odst. 4, ale také implicitně podle čl. 10 LZPS. V něm je právě ono právo na lidskou důstojnost, čest, dobrou lidskou pověst, právo na ochranu osobního (soukromého) a rodinného života, či právo na ochranu osobních údajů. Právě zmiňovaná ochrana osobních údajů se razantně změnila od roku 2018, neboť nabylo účinnosti tzv. GDPR (Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 2016/679 ze dne 27. dubna 2016), které nově obsahuje právo být zapomenut. Spory, které se týkají ochrany osobnosti se tak mohou dostat až před ústavní soud. Při řešení sporů

⁷⁴ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině. 2.*, rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1102-1103.

⁷⁵ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině. 2.*, rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1103.

obecných soudů mezi svobodou projevu a právem na ochranu osobnosti dochází k harmonizaci práv zaručených ústavou. Právo na ochranu osobnosti proti svobodě projevu, kdy nositelem těchto práv jsou dva různé subjekty, které jsou sobě rovné. Dochází k efektu

tzv. nepřímého horizontálního působení základních práv a svobod. Pokud soud nevhodně užije judikaturu ÚS nebo ESLP, může dojít k porušení jednoho ze základních lidských práv, které si vzájemně kolidují. V tom momentě může podat aktivně legitimovaný (stěžovatel) ústavní stížnost pro porušení základních lidských práv proti rozhodnutí veřejné moci. Soud, který provedl zásah (vydáním rozhodnutí) do základních lidských práv a svobod bude pasivně legitimovaný.⁷⁶

Ústavní soud se v rozhodnutích I. ÚS 367/03 a IV. ÚS 164/04 zabýval ochranou soukromí, cti a míry kritiky zveřejňování informací u veřejných osob. Podle ÚS míra event. zásahu do sféry soukromí, důstojnosti, cti je jiná než u soukromých osob. Veřejné osoby musí akceptovat vyšší zásahy do uvedených sfér než soukromé osoby, plyne to z jejich společenského statusu. Dále je nutné rozlišovat mezi osobou veřejně činnou a veřejně známou. Veřejně činnou osobou je například prezident České republiky, zatímco veřejně známou osobou je celebrita. Specifickou skupinou veřejně činných osob (veřejných činitelů) jsou soudci, kteří jsou sice vystaveni širší hranici kritiky než osoby soukromé, avšak je důležité vzít v potaz určitá specifika, která se s profesí soudce vážou. Soudce musí být nestranný a nezávislý. Proto oproti politikům je hranice zásahu do práv osobnostních determinována principem ochrany autority a již zmíněná nestrannost soudce. Další zákony, které upravují svobodu projevu a právo na informace jsou zákony které regulují reklamu, chrání osobní údaje (zákon o ochraně osobních údajů a GDPR), zákon upravující utajované informace. Dále pak občanský soudní řád, trestní řád apod.⁷⁷

⁷⁶ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1103.

⁷⁷ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1103-1105.

2. Limity svobody projevu

V této kapitole nejdříve vymezím základní práva a svobody, budu se zabírat jejich povahou a omezením. Dále se budu zabývat principem proporcionality, jeho složkami, strukturou apod. Na závěr se přesunu od obecné části k části speciální, kde se budu zabývat omezením svobody projevu.

2.1 Vymezení základních práv a svobod

Základní práva a svobody nenalézají své společenské vyjádření. Na rozdíl od klasických pojmů, se kterými právo běžně pracuje (jako je lék, práce, věk, les apod.) a které jsou ve společnosti kulturně a společensky ustáleny. Jejich eventuální legální definice, respektive delimitace, právní vymezení reprezentuje spíše specifikaci než pojmovou konstrukci. Základní práva a svobody naopak vznikají a zanikají spolu s právní normou ve které jsou jazykově zachyceny. Proto se dá říci, že vymezení základních práv a svobod je normotvorným aktem. Ten pak definuje skutkovou podstatu obsahující nositele práv, obsah práva, a nakonec rozsah daného práva nebo rozsah dané svobody. Tím se odlišuje od skutkové podstaty, která je pevně daná. Důvod to má jednoduchý. Není možné základní lidské právo a svobodu v jediném momentu definovat na širokou škálu společenských vztahů, proto je nutné hovořit o plném procesu vymezování práv a svobod. Důležité je definovat pojem vymezení a vymezování. Vymezení se dá definovat jako konstitutivní omezení, respektive omezování. Podobné jako oblast dovoleného (dovolení) formuje oblast zakázaného (zakaz). To můžeme spatřit v čl. 2 odst. 3 LZPS, kdy se tento článek právně nazývá legální licenci.⁷⁸

„Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“⁷⁹

Z citovaného článku je patrné že se sféra dovoleného determinuje zakázaným. Sféra základních práv a svobod se pohybuje mezi pohyblivými hranicemi. Vše, co stojí vně těchto hranic vyčleňujeme z jeho ochrany. Můžeme tedy říci, že to, co stojí vně tvoří výjimky, které se označují jako výjimky z pravidla.

⁷⁸ MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s. 88.

⁷⁹ Čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Je velmi důležité, aby došlo k vymezení, neboť vymezení základního práva nebo svobody obsahuje samo o sobě něco bezpodmínečného, protože na základě toho se může určit, co je v právním, respektive ústavním státě hodno ochrany, a naopak co pod ochranou nenajdeme. To má velice praktický dopad při ochraně základních práv a svobod. Co není hodno ochrany nemůže být ani právně porušeno. ÚS a ESLP může rozhodnout pouze jen o podání (stížnosti) proti zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod. Což samo o sobě vyplývá z článku 87. odst. 1 písm. d) Ústavy.⁸⁰

„o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod“⁸¹

Zajímavý názor na vymezení práva má Ján Drgonec, ten k vymezení práva říká, že je nutné identifikovat prostor práva, ve kterém se společenské vztahy realizují. Mimo tento prostor neexistuje právo.⁸²

Základní lidská práva a svobody jsou v LZPS vymezené v člancích hlavy druhé, třetí, čtvrté a páté. Hlava první vymezuje obecná ustanovení. Hlava šestá – poslední vymezuje společná ustanovení. Skutkové podstaty jsou v LZPS záměrně otevřené. Má-li dojít k zúžení skutkové podstaty, děje se tak například vymezením subjektů. Příkladem mohou být občanská práva (čl. 20 a čl. 21 LZPS), nebo práva určena jen určitým skupinám (čl. 29 nebo čl. 32 LZPS). Dále může dojít k vymezení objektů práva. Příkladem může být článek 19. odst. 1 LZPS, který zaručuje právo pokojně se shromažďovat, to znamená, že jsou z právní ochrany vyloučena všechna shromáždění nepokojná. Pod pojem shromáždění spadají mimo jiné protesty, manifesty, sit-ins atd. Vždy se musí jednat o shromáždění alespoň 3 osob, jak stanovil rozsudek č.j. 8 As 101/2011-191 ze dne 11. 06. 2013. Pokud hovoříme o zúžení skutkové podstaty, neznamená to ve výsledku vždy její upřesnění. Toto dokládá například článek 30 odst. 1 LZPS, který formuluje právo na přiměřené hmotné zabezpečení nebo článek 28 LZPS, který formuluje spravedlivou odměnu za práci. Obsah základních práv a svobod je vymezen jednotlivými články.

⁸⁰ MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s. 88-89.

⁸¹ Čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky.

⁸² MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s. 89.

Příkladem může být čl. 18 odst. 1 LZPS, který všem lidem na našem území zaručuje právo se obracet na orgány veřejné moci, respektive státní orgány a orgány územních samosprávních celků s žádostmi, stížnostmi a návrhy. Tito lidé se pak v právní teorii označují za nositelé, jejich činnost se označuje za rozsah. Čl. 18 odst. 2 hovoří pak o obsahu, tedy o nemožnosti zásahu do nezávislosti soudu dále pak o právu nezasahovat do ústavně zaručených základních práv a svobod. Základní lidská práva a svobody jsou častokrát definovány bezprostředně bez vazby, či výslovně objasněného vztahu, na jiné hodnoty chráněné na poli ústavním.⁸³

Na závěr si dovolím shrnout to nejdůležitější. Vymezení základních práv a svobod se považuje za normotvorný akt. Tímto aktem vytyčujeme skutkovou podstatu. Skutková podstata je velmi důležitá a je to základní právní kámen, neboť nám určuje nositele (subjekty na které dané právo nebo svoboda dopadá) a obsah, respektive rozsah samotných základních práv a svobod.⁸⁴

2.2 Povaha základních práv a svobod

2.2.1 Normativní zakotvení lidských práv a jejich omezení

Zakotvení lidských práv a jejich institucionalizovaná ochrana patří k jedním ze základních znaků pojetí soudobého demokratického právního státu. Lidská práva jsou chráněna jak na poli národním, tak na poli nadnárodním, tedy mezinárodním. Dále jsou lidská práva chráněna i ve vztazích, které vznikají mezi soukromými subjekty, kdy dochází k tzv. horizontálnímu účinku základních lidských práv a svobod. Je nutné zmínit fakt, že ačkoliv by se dalo čekat, že v dnešní moderní době došlo k respektu základních lidských práv a svobod a že dochází k rovnosti všech lidí, není to mu tak. Můžeme tedy bohužel s klidem konstatovat, že pro značnou část populace (Afrika, Asie) je respekt a rovnost osob v právech cizí. Tamější kultury se odklání od západně liberálního individualismu pojetí člověka a přibližují se naopak ke kolektivistickému chápání, které je typizované tamější kulturou. Důležité je zmínit, že ideové zdroje, které jsou podkladem pro vznik, rozvoj a následnou konzistenci lidských práv, si jednotlivé země (státy) sami

⁸³ MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s. 93-94.

⁸⁴ MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s. 114.

sobě přizpůsobují. Arabské země například dovozují lidská práva z náboženství, kde předlohou je Korán a z islámského práva, namísto navázání se na myšlenku universalismu západních lidských práv. Moderní lidská práva v rámci quasi biologické idealistické teorii jsou popisována jako most mezi minulostí a přítomností. Tyto mosty pak zahrnují kulturní tradice historie, které jsou dle jednotlivých autorů základem právě pro soudobé pojetí lidských práv. Quasi biologická idealistická teorie považuje mj. za zdroj lidských práv lidskou důstojnost, což této teorii dává univerzalistické pojetí lidských práv. Tvorba lidských práv v čase je pak popisována jako zrání, které se odráží v kontextu evropské kultury a ta je determinovaná filosofií a náboženstvím.⁸⁵

Druhá teorie, která je spojená s původem lidských práv, je oproti quasi biologické pragmatictější. Tato teorie považuje vznik a vývoj lidských práv za neukončený vývoj společnosti. Podle E Barány: „Lidská práva představují právní reakci na historicky konkrétní, subjektivně pocíťované vztahy člověka se společností a jejími institucemi.“⁸⁶

2.2.2 Povaha základních práv a jejich postavení v systému práva

V moderní době jsou základní lidská práva a svobody pravidelnou součástí ústavního pořádku většiny států, ovšem podle L. Zucca pozitivatizace základních lidských práv neodpovídá na otázku, jaká je vlastně povaha lidských práv. Povaha lidských práv byla diskutována v 19. století a hojně pak ve 20. století. Mezi známé myslitele, kteří se zabývali povahou lidských práv, patří například H. Kelsen, který tvrdil, že základní lidská práva a svobody vznikly historicky, kdy se z přirozeného pojetí staly postupně obsahem pozitivního práva. Dále například F. Weyr, který považoval základní lidská práva a svobody pouze za akademické zásady a za zákonodárné monology, kterým nepřisuzoval velkou důležitost. V této souvislosti se dá hovořit o tzv. politickém charakteru, respektive normativním charakteru pojetí lidských práv.⁸⁷

Pokud jsou základní lidská práva chápána jako klasické právní normy, které se skládají z hypotézy, dispozice a sankce, dostáváme se tak do složitých situací při

⁸⁵ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 37-41.

⁸⁶ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 41.

⁸⁷ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 42-43.

vzniku kolizního konfliktu. V něm musíme rozhodnout o aplikační přednosti jednoho z kolidujících práv. To může nastolit otázku, které právo upřednostnit a které ne. Zajímavý názor přinesl k dané problematice německý právní teoretik R. Alexy, který se stavil k řešení kolize pomocí optimalizace. Kdy výsledkem optimalizace by nemělo dojít k potlačení jednoho z kolidujících práv. Jedno právo by nemělo být negováno druhým a naopak. Výsledkem této situace je maximalizovaný rozsah aplikace obou kolidujících základních práv. Základní práva a svobody potřebují ke své aplikaci, stejně jako jiné právní normy, standardy interpretace. Na rozdíl od právních norem mají zvláštní vlastnosti, které jsou pro ně specifické. Základní lidská práva jsou nezadatelná, nezcižitelná, nezrušitelná a nepromlčitelná, to je stanoveno v čl. 1 LZPS. To však nemá evokovat představu, že lidská práva jsou neomezená. Omezena mohou být, a to buď veřejným zájmem nebo jiným kolidujícím základním právem či svobodou. Ovšem z povahy základních práv plyne fakt, že jejich eventuální omezení nemůže být libovolně rozsáhlé. Základní práva a svobody evidují v sobě určitou oblast, která se nazývá esenciální. Tuto oblast budu popisovat v následujících kapitolách. Dalšími obecnými znaky základních práv, kromě znaků uvedených v čl. 1 LZPS, je abstraktní formulace a také jejich bezprostřední aplikovatelnost.⁸⁸

2.2.3 Struktura právního vztahu upraveného normami a principy, které garantují základní lidská práva a svobody

Právní vztah se skládá z jednotlivých částí (prvků), a to je subjekt, obsah a objekt. Subjektem právního vztahu je tradičně oprávněný nebo povinný. Pro prvek obsahu jsou charakteristická vzájemná práva a povinnosti subjektů. Objekt právního vztahu se dá charakterizovat jako presumované jednání v právním vztahu.⁸⁹

Za subjekt právního vztahu, který je upraven principy nebo normami zaručujícími základní lidská práva a svobody je považován hlavně oprávněný. Z hlediska vývoje lidských práv lze recentně spatřit trend snižování rozdílů úrovně ochrany, i když i v dnešní době existují z objektivních důvodů rozdíly úrovně

⁸⁸ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 43-44.

⁸⁹ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 45.

ochrany jednotlivých subjektů. Jedná se například o těhotné ženy, děti, občany ČR atd.⁹⁰

U povinného subjektu zkoumáme obsah jeho povinností. Můžeme si položit otázku, zda může být za subjekt povinný považována pouze fyzická osoba. Zda stát, který je považován dle tradiční nauky za povinný subjekt v daném vztahu, nese odpovědnost za porušení základních lidských práv a svobod způsobené jednotlivci jiným jednotlivcem. Stát je právnickou osobou. Není ale typickou právnickou osobou, je osobou *sui generis*, tedy osobou svého druhu. V dnešní době se uznává, že stát je aktivní obránce jednotlivce před zásahem do sféry základních práv a svobod jinou osobou. Jedná se o povinnost státu. K tomu se výstižně vyjádřil E. Barány, podle kterého dochází k „*posunu v chápání lidských práv. Jejich úloha jakožto prostředku ochrany před veřejnou mocí, a hlavně státem je doplněna úkolem dosažení určitého výsledku v postavení či situaci subjektu lidských práv.*“⁹¹ Zajímavý názor zaujal A. Bleckmann, který lidská práva chápe jako výdobytky evoluce lidské společnosti. Kdy prvotním cílem nebylo jen chránit člověka před státem, ale zajistit předpoklady pro jeho zdravý rozvoj v demokratické společnosti.⁹²

Otázkou nadále zůstává, zda pokud je tedy stát povinný, odpovídá za jakékoliv porušení základního práva. Kde leží odpovědnost státu za činnost soukromoprávních osob, které porušují nebo zasahují do základních práv a svobod druhých? Přílišné uplatňování tohoto principu s sebou přináší zvýšenou míru ingerence státu (veřejné moci) do soukromé sféry jednotlivců. Například pokud stát bude mít povinnost bránit (ochraňovat je) nezletilé osoby před týráním, tak toto přinese vyšší ingerenci do sféry rodinného života, aby stát mohl rodinu kontrolovat, zda k týráni nedochází.⁹³

Druhým z prvků právního vztahu, který budu popisovat je objekt. Objekt právního vztahu, který je tedy upraven normami základních práv a svobod, se dá charakterizovat jako jednání subjektů právního vztahu. Ve sféře základních práv a svobod se může jednat o povinnost subjektu něco konat (*facere*), něco dát (*dare*), kdy této povinností odpovídá povinnost kohokoliv jiného tento výkon práva strpět

⁹⁰ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 45.

⁹¹ Eduard Barány.

⁹² ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 45-46.

⁹³ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 46.

(*pati*). V rámci OSN se od 80 let 20. století prosazuje povinnostní trichotomie. Ta spočívá v povinnosti respektovat, dále chránit a v poslední řadě naplňovat lidská práva. Současný vývoj lidských práv směřuje k uznávání pozitivních povinností, a to i u práv, která byla původně koncipována jako práva, do jejichž sféry by zasahováno býti nemělo. Podle J. Griffina je příkladem výše zmíněného právo na život. Právo na život bylo ochranou jednotlivce proti státu, kdy toto právo bylo koncipováno jako obrana proti svévolnému zbavení jednotlivce života. V dnešní době podle Griffina právo na život rozumíme víc jako právo na důstojný život, kdy jsou v tomto právu zahrnuty i prvky práv sociálních.⁹⁴

J. Kratochvíl se vyjádřil podobně k oblasti sociálních práv, kdy říká, že stát má povinnost do této oblasti nezasahovat. Zmínil porušení těchto práv pro obyvatele Palestiny, a to postavením zdi na okupovaném území. K danému problému se vyjádřil i Mezinárodní soudní dvůr, a to rozhodnutím ze dne 09. 07. 2004. Obsahem právního vztahu jsou tedy vzájemná práva a jim odpovídající povinnosti. Tento vztah, tedy vztah mezi právem a povinností je však někdy polemizován. Pokud se podíváme na tento vztah pomocí deontické logiky, nemůžeme vnímat práva a povinnosti odloučeně. Zajímavý názor má M. Radin, která říká, že nelze tvrdit, že povinnost implicitně plyne z práva, a naopak právo vyplývá z povinnosti. Podle něj se jedná o logickou identitu. Kdy tato identita tvoří vzájemnou symbiózu, kdy jedno bez druhého nemůže být.⁹⁵

2.3 Omezení základních práv a svobod

Základní lidská práva jsou omezitelná, neboť to vyplývá z jejich samotné podstaty. Výkon základních práv jedné osoby naráží na zájmy druhé osoby či na zájmy celospolečenské. Proto výkonem základního práva jedné osoby můžeme nabourat sféru ochrany základního práva druhé osoby, či sféry ochrany celé společnosti (veřejný zájem). Omezení základních práv a svobod nemusí vždy plynout z pozitivně právního zakotvení, které je obsaženo v jednotlivých ústavách daných státu. V USA jsou základní práva zakotvena v podobě garance, kdy limity

⁹⁴ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 46-48.

⁹⁵ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 48-49.

daného práva určuje soud. Podle M. Kumma můžeme rozlišit tři legislativní techniky sloužící k omezení základních práv a svobod.⁹⁶

První je model USA, kdy dochází kongresem k přijetí zákonů, které obsahují eventuální omezení základních práv, následně jsou tato omezení přezkoumávána soudy, které určují ad hoc dané limity. Druhým model se rozšířil po druhé světové válce. Česká republika má k němu nejbližší, neboť z něj vychází LZPS. Charakterizuje se tím, že formuluje jak pravidla, tak výjimky. Pokud jde o základní lidská práva a svobody tak obsahuje v první řadě jejich garance, zároveň vytváří z dané garance výjimky a tím se tvoří rozsah základních práv. LZPS kromě omezení u jednotlivých lidských práv (například u svobody projevu se jedná o čl. 17 odst. 4) obsahuje i obecné omezení v čl. 4. Toto obecné omezení odkazuje na jednotlivé důvody omezení základních práv. Třetí systém je ze všech tří systému ten nejmladší. Je pro něj charakteristická generální klauzule, která omezuje základní práva.⁹⁷

V následujících větách se budu snažit čl. 4 LZPS popsat.

- 1) *„Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.*
- 2) *Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod (dále jen "Listina") upraveny pouze zákonem.*
- 3) *Zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.*
- 4) *Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“⁹⁸*

Pokud se podíváme na LZPS, je důležité si uvědomit, že je jistým katalogem, který poskytuje ochranu lidských práv, a to před svévolným zásahem státu, respektive veřejné moci (orgány územně samosprávních celků, třetí osoby apod.) Z toho plyne fakt, že úlohou LZPS není chránit veřejnou moc. Ústavodárce pro ukládání povinností stanovil obecné pravidlo. Obecným pravidlem určil právní

⁹⁶ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 50-51.

⁹⁷ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 51-53.

⁹⁸ Čl. 4 Listiny základních práv a svobod.

formu, na jejímž základě může být formálně povinnost uložena. Jedná se o formulaci „na základě zákona a v jeho mezích“. Musí být ovšem zachována i materiální část podmínky, kdy se jedná o formulaci „při zachování základních práv a svobod“.⁹⁹

Efektivní rozvoj státu předpokládá jednak plnění povinností státu vůči občanům, ale také plnění povinností občanů vůči státu. Soudobé státy vyžadují po svých občanech loajalitu, dále plnění funkcí, které jim stát svěřil a v neposlední řadě i obranu vlasti, pokud je to nezbytné. Dále je to povinnost dodržování práva, zákonů, berní povinnost (placení daní), ochrana přírody apod. Evropské státy nemají jednotné pojetí ústavního vyjádření povinností. Některé státy zakotvují výlučně práva a povinnosti (Rakousko), jinde je základním právům a svobodám věnovaná příslušná hlava ústavy (Finsko). Některé státy upravují kromě základních povinností i některé dílčí povinnosti jako je třeba povinnost bránit vlast (Německo), nebo povinná školní docházka (Švédsko), nebo povinnost práce a právo na práci (Francie) či povinnost rodičů vychovávat své děti (Slovinsko). Česká republika pomocí LZPS jednotlivcům, žádnou konkrétní povinnost neukládá přímo. Nepřímo ano, neboť tak lze dovozovat například z článku 11 odst. 3) ve kterém je řečeno „vlastnictví zavazuje“ nebo čl. 33 odst. 1) „který stanoví povinnou školní docházku po dobu stanovenou zákonem.“ V kontextu katalogu základních lidských práv, tedy v kontextu LZPS se povinností rozumí závazek nebo příkaz. Tento příkaz jednotlivce existuje vůči společnosti, tj. společenství všech ostatních jednotlivců. Splnění těchto závazků nebo příkazů může být v demokratickém státu (právním státu) ve veřejném zájmu vyžadováno. Tzn. ochrana zvláště chráněných hodnot, které jsou pro společnost klíčové. To se může projevit zákazem zneužití práv a povinnost respektovat základní práva a svobody druhých. Dovolil bych si uvést Všeobecnou deklaraci lidských práv, která v čl. 29 odst. 1 uvádí následující:¹⁰⁰

„Každý má povinnost vůči společnosti, v níž jedinec může volně a plně rozvinout svou osobnost“¹⁰¹

a následně čl. 29 odst. 2 uvádí:

⁹⁹ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 959-960.

¹⁰⁰ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 960-961.

¹⁰¹ Čl. 29 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948.

„Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachování práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti.“¹⁰²

Kdy z odstavce 2 je patrné, že je jednotlivec při výkonu svých práv podroben pouze omezením stanoveným zákonem. Stát musí kumulativně splnit ústavní podmínky. Ústavní podmínky nutné k uložení povinnosti jsou celkem dvě. První je formální, tedy stanovení formy právního předpisu, kdy tak může být učiněno, pokud existuje ústavní nebo zákonný základ. Má-li být povinnost uložena předpisem, který je nižší právní síly, musí existovat bezprostřední návaznost na zákony a ústavní zákony, které limity obsahují. Druhá podmínka je materiální čili povinnost nemůže dementovat realizaci základního práva. To znamená, že i v případě uložení povinností, musí být základní právo zachováno.¹⁰³

Koncepce LZPS je koncipovaná v kontextu mezinárodního práva, kdy nepovažuje základní práva a svobody za absolutní, tedy že nemají absolutní povahu. Ovšem LZPS zná i výjimky a to čl. 5 ve kterém je upravena způsobilost k právům, nebo čl. 7 odst. 2, který zakazuje mučení a jiné kruté zacházení, dále je to čl. 14. odst. 4, ve kterém je upraveno právo občanů na svobodný vstup do České republiky, dále čl. 15 odst. 1, který se týká náboženského vyznání. Čl. 36 je také absolutním právem, který zajišťuje právo na soudní ochranu alias právo na spravedlivý proces a na závěr presumpce nevinny, která je chráněna čl. 40 odst. 2. Ostatní práva, která jsou obsažena v katalogu LZPS jsou relativní, to znamená, že po splnění ústavních podmínek pro omezení je možná jejich limitace. Zásah do relativních práv je možný pouze za splnění obou podmínek, tedy musí být omezení daného práva stanoveno zákonem a musí být naplněna materiální podmínka, například bezpečnost společnosti, ochrana veřejného pořádku nebo ochrana práv druhých. Čl. 4 LZPS obsahuje v odstavcích 2, 3 a 4 dodatková obecná pravidla, která stanovují meze základních lidských práv a svobod.¹⁰⁴

Je důležité si uvědomit, že přiznáním základních práv a svobod ještě neznamená, že jednotlivec nepodléhá žádnému omezení. Nedochozí ani k omezení

¹⁰² Čl. 29 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948.

¹⁰³ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 961.

¹⁰⁴ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 961-962.

odpovědnosti vůči jiným subjektům. Realizace práv jednotlivce se během normálního života dostává do střetu s realizací práv jiné osoby nebo s veřejným zájmem. K řešení daného problému je nutné stanovit meze základních práv a svobod, a to mezi jednotlivci navzájem, mezi jednotlivcem a společností a mezi jednotlivcem a státem. LZPS chápe způsob omezení základních práv a svobod podobně jako UOLP. Právně se jedná o podobnou konstrukci. ESLP stejně jako ÚS ve své rozhodovací praxi několikrát potvrdil, že zásah do základních práv je možný, pokud je zachovaná formální podmínka, tedy existence zákonného omezení, dále pokud je zásah nezbytný a klade si za cíl dospění k legitimnímu cíli. Může se jednat o existenci státu, ochranu obyvatel, práv druhých apod. Z konkrétních rozhodnutí bych zmínil *Handyside* proti UK, *Ollson* proti Švédsku nebo *Sunday Times* č.1 proti UK. Pokud se vrátíme k formální podmínce, je důležité, aby zákonné omezení respektovalo speciální podmínky omezení jednotlivých práv a svobod, ale i obecné podmínky uvedené v čl. 4 LZPS. Pokud by eventuelně zákon obě podmínky nerespektoval, byl by klasifikován jako protiústavní, a to se všemi důsledky, které by z toho vyplývaly.¹⁰⁵

V čl. 4 odstavci 3 je upřesněna materiální podmínka pro omezení základních práv a svobod. Nacházíme v něm zdůraznění zásady rovnosti. Zásada rovnosti vytváří pro zákonodárce pokyn, který nesmí být ignorován. Zásada rovnosti nepřipouští žádné další výjimky. Sama formální podmínka omezení základních práv a svobod se jeví jako dostatečná v kombinaci s materiální podmínkou, která vytváří obsah, který musí platit pro všechny za stanovených podmínek. Někdy se v praxi hovoří o rovné míře a stejném rozsahu. Pokud tedy dojde k dodržení obou pravidel, jedná se o legitimní základ efektivní právní ochrany, kdy tento základ ve výsledku vyvolává u adresátů základních práv a svobod pocit spravedlnosti a rovnosti.¹⁰⁶

Adresáti obou příkazů uvedených v čl. 4 odst. 4 jsou všichni, kdo ustanovení o limitech a mezích základních práv a svobod užívají a jsou tak základními právy vázáni. To znamená že tento článek je směrodatný i pro moc zákonodárnou, výkonnou a také soudní moc. Na závěr rozboru článku 4. si dovoluji říci, že omezení představuje zúžení prostoru, ve kterém subjekt základní lidská práva a svobody běžně uplatňuje. Důležité je, že omezením musí dojít k šetření podstaty

¹⁰⁵ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 961-962.

¹⁰⁶ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 962.

a smyslu jednotlivých základních práv a svobod, kdy ústavní podporou je čl. 1 LZPS, který podporuje tuto tézi tím, že stanoví, že základní práva jsou nezrušitelná, nezadatelná, nepromlčitelná a nezcizitelná. Příkaz šetření smyslu a podstaty základních lidských práv a svobod se reálně (věcně) shoduje se zákazem (negativním) zneužívat omezení jinak než pro účely, pro které byly stanoveny. Uvedené interpretační pravidlo se v praxi projevuje principem proporcionality.¹⁰⁷

2.3.1 Absolutní, kvalifikovaná a nekvalifikovaná práva

V této kapitole se nejprve budu zabývat absolutními právy. O nich se někdy mluví jako o právech, které jsou tak důležitá, že jejich povaha nepřipouští žádné omezení. Jedná se ale o velké zjednodušení, neboť pojem absolutního práva je pojmem nejednoznačným. Martin Madej má na absolutní práva svůj názor. Podle něj používá-li česká jurisprudencce právě pojem absolutní právo, používá jej podle něj minimálně v pěti významech. Absolutní právo je podle něj takové subjektivní právo, které je:¹⁰⁸

- I. „Ničím neomezené, nedotknutelné, s univerzální předností.
- II. Omezené jen jinou ústavní hodnotou.
- III. Velmi silné.
- IV. Omezené de iure, ale neomezené de facto.
- V. Nikoli relativní.“¹⁰⁹

Je důležité zmínit, že lidskoprávní katalog, jakým je u nás LZPS, jednoznačně nestanoví, že konkrétní právo je absolutní a také neomezené. Ústavní soud obvykle interpretuje absolutní práva podle významu druhého, kdy absolutní práva nemohou být omezena standardním zákonem. Podle ÚS základní absolutní práva nemohou podléhat žádným omezením ve formě zákona. A contrario (metoda logického výkladu, pokud tedy stanoví právní norma výslovně to, že se vztahuje pouze na určité případy a sice na určité osoby atd., vyplývá z toho, že na ostatní případy a osoby se nevztahuje a ani vztahovat nemůže.) lze přikročit k omezení

¹⁰⁷ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 963-964.

¹⁰⁸ MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s. 123.

¹⁰⁹ MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s. 123.

absolutních práv pouze tehdy, pokud je poukázáno na jinou ústavní hodnotu (ochrana veřejného zájmu, základní práva druhých apod., pokud tedy jsou obsaženy v patřičné formě v ústavním pořádku). Třetí význam absolutních práv je v rozhodnutích ÚS velmi často zmiňován. Ve třetím významu se projevu myšlenka podle R. Alexy, a to: „některá práva jsou tak moc důležitá, že se ním jako absolutní sice jeví, to je ale ještě nedělá absolutními.“¹¹⁰ Páté pojetí vychází z dělení LZPS na veřejná subjektivní práva (absolutní práva) a dále na garanci institucionální ochrany, kdy se jedná o práva relativní. Relativní práva mají přímý účinek a ve výsledku jsou zcela nezávislá na sociální a hospodářské situaci státu.¹¹¹

Druhou skupinou práv, která v této podkapitole budu zmiňovat jsou práva nekvalifikovaná. Ty se anglicky nazývají *unqualified*. Přívlastek nekvalifikovaný má dvojsečný význam. Jednak se používá jako nehodící se, nedostatečná a zadruhé jako nezatížená výhradami či omezení. Právě to je rozdíl od kvalifikovaných práv, o kterých budu psát později. Důležité je zmínit, že nekvalifikovaná práva ve svém ústavním zakotvení neobsahují výslovné zmocnění k jejich možnému omezení. Jako příklad bych rád zvolil čl. 7 LZPS a čl. 15 odst. 2:¹¹²

(1) „*Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.*

(2) *Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“¹¹³

a

(2) „*Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena.*“¹¹⁴

Jak je z výše uvedených článku více či méně patrné, žádné výslovné zmocnění k možnosti jejich omezení v nich obsaženo není.

Poslední skupinou jsou práva kvalifikovaná. Kvalifikovaná práva jsou základní práva, která možnost omezení výslovně připouští. Dostává se jim nižší právní ochrany než právům nekvalifikovaným, avšak vyšší než většině sociálních

¹¹⁰ R. Alexy.

¹¹¹ MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s.123-125.

¹¹² MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s.126-127.

¹¹³ Čl. 7 Listiny základních práv a svobod.

¹¹⁴ Čl. 15 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

práv (ty které se tvoří pod-ústavní úrovni). ÚS nerozlišuje mezi omezováním a vymezováním, a tak za kvalifikovaná práva považuje všechny, pokud se nejedná o práva nekvalifikovaná. Kvalifikovaná práva se mohou dělit na kvalifikovaná práva s prostou výhradou zákona, dále na kvalifikovaná práva s podmíněnou výhradou zákona.¹¹⁵

2.3.2 Esenciální jádro základních práv a svobod

Teorie, které se zabývají lidskými právy objevují pojem esenciální jádro základních práv. Toto samotné jádro stojí pomyslně nad ostatní složkou základních práv, a proto i eventuální zásah do pomyslného jádra je závažnější než zásah do ostatní složky práva. Jak už jsem psal dříve, LZPS uvádí povinnost základní lidská práva a svobody šetřit z hlediska jejich podstaty a smyslu, pokud se uplatňují ustanovení týkající se jejich omezení. Vystává otázka, zda znamená toto pravidlo plynoucí z LZPS možnost postihnout zásahem i avizované esenciální jádro lidských práv či nikoliv. Aplikace esenciálního jádra se dá demonstrovat na čl. 8 LZPS, který se věnuje osobní svobodě. Zbavení osobní svobody představuje zásah do esenciálního jádra práva na osobní svobodu, naopak omezení osobní svobody v menší míře do esenciálního jádra nezasahuje. Dalším příkladem je právo na spravedlivý proces, kde by došlo k zásahu do esenciálního jádra, pokud by například (čistě hypoteticky) trest odnětí svobody neuložil soud, ale policejní orgán. Naopak pokud bude např. občanské soudní řízení plné průtahů a bude porušena zásada rychlosti a hospodárnosti, esenciální jádro tím narušené nebude. To samozřejmě platí za předpokladu, že průtahy nebudou extrémní. Posouzení zásahu, tedy zda zásah splňuje příslušná kritéria závažnosti popisuje J. Rivers. Ten chápe esenciální jádro lidských práv jako samotnou podstatu lidského práva (very essence). Kdy zásah do této podstaty souvisí s porušením daného práva extrémní intenzitou. Extrémní porušení či extrémní intenzita je tak protikladem klasického porušení.¹¹⁶

¹¹⁵ MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik, s. 126-133.

¹¹⁶ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 55-57.

2.4 Princip proporcionality

Princip proporcionality je kritérium ústavnosti omezení základních práv a svobod. Historicky se jedná se právní institut, který se vyvinul nedávno. Prvně ho začal používat (aplikovat) německý ústavní spolkový soud. Z hlediska argumentace se princip proporcionality vyskytuje na hranici mezi fakticitou a mezi normativitou. Jeho hlavním úkolem je stanovení ustálené metodologie, která dokáže za splnění konkrétních skutečností určit, zda je možný zásah do zaručených lidských práv a zda je tento zásah ústavně přijatelný. Judikatura nepřijímá princip proporcionality jako jednotný a zároveň univerzálně aplikovatelný princip. Naopak judikatura říká, že neexistuje jednotný výklad, a to z hlediska jednotlivých dílčích části struktury daného fenoménu ani z hlediska jeho aplikovatelnosti. Princip proporcionality je jedním z podstatných znaků efektivní působnosti práva ve společnosti.¹¹⁷

2.4.1 Složky principu proporcionality

Existence složek principu proporcionality je základním předpokladem pro test proporcionality. Tento test vznikl v Německu, a to konkrétně v právní vědě. Ten prostřednictvím logických otázek tvořil šablonu, podle které se mělo postupovat. Výsledkem pak byla zodpovězená otázka, zda došlo k ústavnímu zásahu do základních práv a svobod či ne. W. van Gerven při analýze rozhodovací praxe ESLP dospěl k závěru, že ESLP uznává vždy dvousložkový test proporcionality (vhodnost a nezbytnost) v některých případech uznává i tříložkový test proporcionality. V České republice se aplikuje tříložkový test proporcionality.¹¹⁸

2.4.2 Test vhodnosti

To, co je podstatné u testu vhodnosti, je úvaha, která se týká právních prostředků, které směřují k získání specifického cíle. Přiměřené nemohou být prostředky nezpůsobivé dosáhnutí daného cíle. Naplnění testu vhodnosti je ze všech tří testů ten nejsnazší, neboť primárně zkoumá skutkové (faktické), sekundárně pak právní otázky. Lidská práva skoro vždy jsou schopná naplnit svůj cíl, proto je test

¹¹⁷ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 94-98.

¹¹⁸ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 98-99.

vhodnosti v porovnání s jinými složkami „snadný“. Důležité je si uvědomit, že nejde pouze o skutečnost, že cíle bylo dosaženo, nýbrž zda by za normálních okolností cíle dosaženo být mohlo (samozřejmě zvoleným způsobem a za standardních okolností). Pokud by existovala absolutní nezpůsobilost tíženého cíle dosáhnout, vedlo by to k neústavnosti limitů základních práv.¹¹⁹

2.4.3 Test potřebnosti

Pokud určité prostředky zjevně směřují k dosažení legitimního cíle, nemusí se vždy jednat o ústavně konformní úpravu. Test potřebnosti spočívá v tom, že se zkoumá potřebnost dané úpravy, a to ve smyslu jejího nezasahování do sféry základních práv způsobem, který je intenzivnějším, než by bylo adekvátní. V angličtině se daný prostředek jmenuje *narrowly tailored*, což se dá přeložit jako šitý na míru. Stejně jako u testu vhodnosti se zkoumají skutkové otázky. Nezkoumá se hypotetičnost dosažení tíženého cíle, ale naopak se zkoumá hypotetičnost právních prostředků, které jsou schopny tíženého cíle dosáhnout. V rámci zkoumání testu potřebnosti je v první řadě nutné hledat alternativy prostředků, zadruhé pak potřeba identifikace přiměřené míry síly přezkumu soudem. Z toho můžeme vyvozovat, zda mají orgány menší či větší prostor na své uvážení, což se promítne ve výsledku v rozdílnosti nároku na přísnost testu potřebnosti ve vztahu k tíženému cíli. V případech menšího prostoru pro uvážení se test proporcionality blíží k testu nezbytnosti (kdy se hledá nejvhodnější úprava, která směřuje k dosažení tíženého cíle). Naopak pokud je prostor velký, můžeme hovořit až o vyloučení excesivní omezující úpravy (například zákaz nočního vycházení z domova, aby se snížila noční kriminalita). Typický příklad porušení testu potřebnosti je nadměrná škála omezení, která plynou z konkrétní právní úpravy. Test potřebnosti byl porušen i v případě, který řešil ESLP – Campbell vs Velká Británie¹²⁰. Ve kterém došlo ke střetu dvou práv, práva na soukromí a práva na ochranu národní bezpečnosti. Skutkově se jednalo o vězně Campbella, jeho právníka a kontroly jejich vzájemné korespondence. Ve Velké Británii existovala praxe kontroly vězeňské korespondence. ESLP uznal za legitimní požadavek ochrany před zločinem a prostředky, které měli dosáhnout jeho ochrany,

¹¹⁹ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 101-103.

¹²⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 03. 1992 Campbell vs Velká Británie (stížnost. Č. 13590/88).

za způsobilé. Konstatoval však že z hlediska potřeby, bylo porušena UOLP, a to konkrétně článek 8.¹²¹

1. „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“¹²²

ESLP tedy konstatoval, že v daném případě lze omezit právo na soukromí mírněji. To se mělo projevit kontrolou korespondence pouze v důvodných předpokladech porušení práva. Pokud důvodné předpoklady nebudou, musí se dát za přednost právu na soukromí před právem na ochranu národní bezpečnosti.¹²³

2.4.4 Test poměrování aneb proporcionalita v užším slova smyslu

Tento test vyžaduje právní argumentaci, nepracuje na rozdíl od předchozích testů s argumentací skutkovou. Tento princip spočívá v právním poměrování kolizí vzájemně si kolidujících práv a hodnot. Kolidující práva zkoumáme pomocí měřítka. To se v teorii označuje jako vázící formule. Takže vlastně se jedná o kritérium, podle kterého poměrování základních práv a svobod v praxi probíhá. V České republice onu formuli vytvořil ÚS v nálezu Pl. ÚS 4/94, kdy ona formule zvažuje empirické, dále kontextové, dále systémové a v poslední řadě hodnotové argumenty. Kdy empirickým argumentem může být například faktická závažnost jevů, kdy v daném případě se jednalo o zastrašování svědka ze strany organizovaného zločinu. Systémovým argumentem je zařazení dotčeného práva do systému základních práv a svobod, v daném případě se jednalo o právo na řádný proces). Kontextový argument je posouzení negativních vlivů omezení jednoho základního práva na úkor druhého (v daném rozhodnutí se jednalo o možnost

¹²¹ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 103-105.

¹²² Čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

¹²³ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 105.

zneužití právního institutu anonymního svědka). Hodnotový argument zvažuje pozitiva kolidujících základních práv ve vztahu k akceptované hodnotové hierarchii.¹²⁴ V konkrétním případě při aplikaci těchto čtyř argumentů z původně na první pohled vzájemně si rovných základních práv a jiných hodnot dokážeme určit ty, které převažují.¹²⁵

2.4.5 Pořadí složek testu proporcionality

Jednotlivé složky testu proporcionality jsem popsal v předchozí kapitole. V této kapitole se budu zabývat samotným pořadím, zda je nahodilé či předurčené. Podle D. Beatty je test vhodnosti a test potřebnosti pouze zjednodušením pro test poměrování, kdy stanovují disproporcionalitu určité úpravy. Jednotlivé složky testu proporcionality nejsou poskládány nahodile, plní svůj účel a jsou poskládány od testu nejsnazšího po test nejsložitější. Pokud úprava bude nezpůsobitelná naplnit tížený cíl, nebude ani potřebná, a už vůbec ne přiměřená. Jedná se o tzv. kaskádovou metodu, kdy jednotlivé složky testu proporcionality jsou zkoumané jedna po druhé. Pokud bude, byť jen jedna, podmínka nedodržena, jedná se o interpretačně ukončený závěr. Pokud tedy jedna z podmínek bude ke sledovanému aktu odporující, jedná se ve výsledku o disproporcionalitu.¹²⁶

2.5 Omezení svobody projevu

„Každý si může povídat co chce, a nikdo mu v tom nesmí bránit, ledaže by mu v tom bránit směl“
- Viktor Knapp

V kapitole „čl. 17 LZPS“ jsem popisoval omezení svobody projevu z hlediska možností jejího omezení dle článku 17 LZPS a článku 10 UOLP.

¹²⁴ Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky Pl. ÚS 4/94.

¹²⁵ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 106-109.

¹²⁶ ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik, s. 109-111.

2.5.1 Pravý konflikt

J. Filip je autorem právní teorie pravého a nepravého konfliktu. Obecně tedy o pravém konfliktu můžeme tvrdit, že k němu dochází tehdy, jsou-li ve střetu dvě základní práva, základní svobody či jiné hodnoty mezi sebou. Svoboda projevu zaručena čl. 17 LZPS a právo na ochranu občanské cti a lidské důstojnosti zaručené čl. 10 LZPS jsou dle hlediska vlastního obsahu a stupně právní ochrany na stejné úrovni.¹²⁷ V této teorii se užije dříve zmiňovaný test proporcionality. Obecné soudy musí s přihlédnutím ke skutkovým a právním okolnostem každého případu rozhodnout a zvážit význam vzájemně si kolidujících základních práv (hodnot či jiných zájmů). Zda nebylo jedno upřednostněno před druhým.¹²⁸ V daném případě se musí použít zásady proporcionality, a tedy test vhodnosti, potřebnosti a test poměrování.¹²⁹

2.5.2 Nepravý konflikt

Nepravý konflikt vzniká mezi svobodou projevu a veřejným zájmem dle čl. 17 odst. 4 LZPS (ochrana práv a svoboda druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti).¹³⁰ Podle tohoto článku může být svoboda projevu omezena zákonem. Při interpretaci a následné aplikaci zákona musí být provedeno tzv. „zvážení“ mezi základním lidským právem a na druhé straně stojícím právem chráněným zájmem, kterému zákon, který omezuje základní lidské právo posluhuje. Interpretace a aplikace zákona v první řadě spočívá v obecném zvážení a následně přistupuje ke konkrétnímu zvážení. Aplikace musí být provedena ústavně konformním způsobem.¹³¹

2.5.3 Ochrana národní bezpečnosti

Jedním z legitimních důvodů, kterými lze omezit svobodu projevu je ochrana národní bezpečnosti v souvislosti s nouzovým stavem. Zákonný základ můžeme hledat v ústavním zákoně č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. Důležitý je čl. 6 odst. 1 daného zákona:¹³²

¹²⁷ Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96.

¹²⁸ Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 02. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97.

¹²⁹ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac, s. 46.

¹³⁰ Čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

¹³¹ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac, s. 46-47.

¹³² HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac, s. 50-53.

(1) „Nouzový stav se může vyhlásit jen s uvedením důvodů na určitou dobu a pro určité území. Současně s vyhlášením nouzového stavu musí vláda vymezit, která práva stanovená ve zvláštním zákoně a v jakém rozsahu se v souladu s Listinou základních práv a svobod omezují a které povinnosti a v jakém rozsahu se ukládají. Podrobnosti stanoví zákon.“¹³³

Typickým příkladem omezení svobody projevu z hlediska ochrany národní bezpečnosti jsou utajované informace (skutečnosti.) To jsou citlivé informace, které by mohly být zneužity proti státu a tím mu způsobit škodu. To je důvod, proč utajované informace podléhají bezpečnostní ochraně. Pokud dojde ke špatnému nakládání s utajovanými informacemi, může dojít, k postihu za jejich vyzrazení. Jejich ochrana je stanovena zákonem č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Utajované skutečnosti se dělí na přísně tajné, tajné, důvěrné a vyhrazené.¹³⁴ Ochrana národní bezpečnosti je tedy schopna v určitých případech být upřednostněna před svobodou projevu.¹³⁵

¹³³ Čl. 6 odst. 1 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

¹³⁴ § 4 zákona č. 412/2005 Sb, o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.

¹³⁵ HERCZEG, Jirí. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac, s. 50-53.

3. Ochrana osobnosti

Člověk je osobností, kdy jeho osobnost včetně jeho přirozených práv podléhá ochraně zákona. Ochrana osobnosti není ústředním tématem této práce, proto této kapitole nebude věnován až taková pozornost. V první části budu popisovat ochranu osobnosti z pohledu občanského zákoníku, v druhé části z pohledu LZPS a poslední část bude věnovaná ochraně osobnosti versus svobodě projevu.

3.1 Ochrana osobnosti v novém občanském zákoníku

Ochrana osobnosti je deklarovaná v občanském zákoníku (zákoně č. 89/2012 Sb.). Základní právní úpravu můžeme najít v 6. oddíle (osobnost člověka), který je v rámci hlavy druhé (osoby) první části (obecná část), kdy se jedná o paragrafy počínaje § 81 a § 117 konče, dále se jedná i o paragrafy § 77 až § 80 a v poslední řadě je ochrana osobnosti zmíněná i v relativních majetkových právech - § 2951 až § 2971. Mimo to je ochrana člověka a jeho osobnosti deklarovaná

§ 3 odst. 2 písm. a) občanského zákoníku.¹³⁶ Kromě občanského zákoníku poskytuje ochranu osobnosti i tiskový zákon, zákoník práce, trestní zákoník nebo zákon o ochraně osobních údajů včetně nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 2016/679 (GDPR).¹³⁷

a) „každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí“¹³⁸

V první řadě je nutné si právo na ochranu osobnosti definovat. Právo na ochranu osobnosti je garantováno každému bez jakéhokoli rozdílu (čl. 3 odst. 1 LZPS). Osobnost se skládá z několika složek – lidský život, lidská důstojnost,

¹³⁶ AK ONDŘEJOVÁ. *OCHRANA OSOBNOSTI VNOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.ondrejova.cz/docs/140812_ochrana-osobnosti-v-novem-obcanskem-zakoniku.pdf.

¹³⁷ AK ONDŘEJOVÁ. *OCHRANA OSOBNOSTI VNOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.ondrejova.cz/docs/140812_ochrana-osobnosti-v-novem-obcanskem-zakoniku.pdf.

¹³⁸ § 3 odst. 2 písm. a) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

zdraví člověka, jméno člověka, vážnost, čest, soukromí člověka a jeho projevy osobní povahy. (vycházím z čl. 10 LZPS).¹³⁹

Občanský zákoník 89/2012 Sb., používá termín člověk namísto fyzické osoby (člověk má právní osobnost od narození až do smrti, kdy píše o změna pohlaví člověka, omezení svéprávnosti člověka apod.) Pro ochranu osobnosti je důležité zdůraznit přirozenoprávní doktrínu obsaženou v § 19 občanského zákoníku.¹⁴⁰

(1) „Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany.

(2) Přirozená práva spojená s osobností člověka nelze zcizit a nelze se jich vzdát; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu. Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.“¹⁴¹

Občanský zákoník z roku 1964 obsahoval generální klauzuli v § 11, tento paragraf obsahoval demonstrativní (nikoli taxativní) výčet osobnostních práv. V novém občanském zákoníku z roku 2012 je generální klauzule obsažena v § 81.¹⁴²

(1) „Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.

(2) Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.“¹⁴³

Vzhledem k rozmanitosti dané problematiky jsem se rozhodl vybrat dvě různé složky osobnosti člověka, které podle mého názoru mohou nejvíce

¹³⁹ Čl. 10 Listiny základních práv a svobod.

¹⁴⁰ AK ONDŘEJOVÁ. *OCHRANA OSOBNOSTI VNOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.ondrejova.cz/docs/140812_ochrana-osobnosti-v-novem-obcanskem-zakoniku.pdf.

¹⁴¹ § 19 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁴² AK ONDŘEJOVÁ. *OCHRANA OSOBNOSTI VNOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.ondrejova.cz/docs/140812_ochrana-osobnosti-v-novem-obcanskem-zakoniku.pdf.

¹⁴³ § 81 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník-

determinovat a kolidovat se svobodou projevu. Prvním je právo na podobu, které je stanoveno § 84, 85 a § 87 - §90 občanského zákoníku. Druhým bude právo na soukromí dle § 86 a § 90 občanského zákoníku.

3.1.1 Právo na podobu dle občanského zákoníku

Důležitým předpokladem je autonomie vůle. Člověk má právo na to, aby jeho podobizna (například pořízená fotografie) byla šířena jen pokud k tomu dal souhlas. Jestli toto učiněno nebylo, jedná se o neoprávněné zobrazení a šíření předmětné podobizny člověka. Výjimkou z výše zmíněného je vědecká, umělecká činnost ale tisková, rozhlasová a televizní činnost (zpravodajství). Podmínkou k možnosti zásahu do práva na podobu a soukromí je přiměřenost zásahu.

3.1.2 Právo na soukromí

Z hlediska psychologie je soukromí člověka je jedním z předpokladů zdravého rozvoje každého jedince. Z hlediska práva je soukromí člověka zaručeno § 86 občanského zákoníku. Soukromí jako pojem je velice těžko definovatelné. Jedná se o široký a neurčitý pojem. ESLP ve svém rozhodnutí prohlásil, že se nebude pokoušet o pevnou definici pojmu soukromí, neboť tento pojem je velice dynamický a stále se vyvíjející. Prvky, které podle ESLP determinují definici soukromí jsou lidé, doba, čas a místo.¹⁴⁴

Podle ÚS je soukromí složeno ze dvou složek – pozitivní a negativní. Pozitivní složka je právo člověka, zda věci ze svého soukromí zpřístupňuje druhým nebo ne.¹⁴⁵

Zde si dovolím krátkou poznámku autora. V dnešní době sociálních sítích jako je Instagram, Facebook apod se můžeme bavit, zda toto pozitivní právo je pořád ještě „právem“, nebo zda už se jedná o „povinnost“, ke které je každý uživatel dříve nebo později nucen. Sociální sítě totiž pracují s daty svých uživatelů, jako jsou fotky, různé jejich příspěvky, videa, statusy, komentáře apod., kdy každá z těchto věcí odhaluje soukromí jejich uživatelů, některá více, některá méně. Ještě pořád je to spíše právo než povinnost, ale bude tomu tak i v budoucnu? Nejsm si zas tak moc jistý, neboť v dnešní době je člověk „nucen“ tyto sociální sítě využívat,

¹⁴⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. prosince 1992 ve věci Věc Niemietz (Rozsudek ve věci Niemietz versus Německo).

¹⁴⁵ *Média a celebrity* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <http://www.ferovamedia.cz/temata/media-a-celebrity>.

a pokud je chce využívat opravdu naplno, tak musí část svého soukromí „dobrovolně“ (tady si dovolím uvozovky, neboť i když de iure se jedná o souhlas, de facto člověk podléhá tlaku společnosti a musí jít s dobou) ventilovat do virtuálního prostředí.

Negativní složka je dle ÚS právo obrany proti neoprávněnému zásahu do sféry soukromí.¹⁴⁶

Jaké jsou tedy hranice soukromí? Existují vůbec nějaké hranice? Ano. Soukromí se dá rozdělit do tří zón. První zóna je intimní, druhá je zóna soukromého života a poslední je zóna veřejná. Hranice mezi zónami je individuální, neboť každý člověk jí má nastavenou jinak. Nutné je tedy vždy přistupovat k této hranici s ohledem na konkrétní skutečnosti. Nelze například srovnávat veřejnou a soukromou zónu, o intimní ani nemluvě. V intimní zóně je předpoklad soukromí nejvyšší, naopak ve veřejné zóně je nejnižší.¹⁴⁷

Je na soukromí lidí ve společnostech pohlíženo jednotně? Nebo existují nějaké rozdíly z hlediska společenského statusu? Odpovědí na položené otázky může být doktrína veřejné osoby (*public figures doctrine*). Je nutné si uvědomit, že veřejné osoby (osoby veřejného zájmu) mají vzhledem ke svému soukromí speciální postavení. Mezi veřejné osoby se řadí politici, vědci, umělci, sportovci a někdy i jejich děti. Dále to mohou být i pachatelé trestných činů. Dá se říct, že čím více se může veřejná osoba podílet na veřejném dění, tím větší porci kritiky musí umět snést. Na druhou stranu tyto osoby mají oproti jiným lidem možnost větší mediální obhajoby. Na závěr bych rád definoval doktrínu veřejné osoby. Znamená sníženou ochranu soukromí veřejně činných osob, která plyne ze společenského statusu těchto osob. Musí proto tolerovat vyšší míru zásahu do svého soukromí, například ze strany sdělovacích prostředků. Důvod je celkem praktický, větší míra průhlednosti veřejného života. To vede u osob veřejně činných k ustoupení práva na jejich soukromí. Náleží jim právo na ochranu soukromí, avšak toto právo je oslabeno.¹⁴⁸

Na závěr bych si ještě dovolil definovat věc veřejnou. O definici se pokusil ÚS v nálezu I. ÚS 453/03. V něm věc veřejnou definoval jako: „*věcí veřejnou jsou*

¹⁴⁶ *Média a celebrity* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <http://www.ferovamedia.cz/temata/media-a-celebrity>.

¹⁴⁷ KROUPA, Jiří a kol. *Mediální právo*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 239.

¹⁴⁸ *Média a celebrity* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <http://www.ferovamedia.cz/temata/media-a-celebrity>.

veškeré agendy státních institucí, jakož i činnost osob působících ve veřejném životě, tj. např. činnost politiků místních i celostátních, úředníků, soudců, advokátů, popř. kandidátů či čekatelů na tyto funkce; věci veřejnou je ovšem i umění včetně novinářských aktivit a showbyznysu a dále vše, co na sebe upoutává veřejnou pozornost. Tyto veřejné záležitosti, resp. veřejná činnost jednotlivých osob mohou být veřejně posuzovány. Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce, že jde o kritiku ústavně konformní.¹⁴⁹ Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace členů občanské společnosti na věcech veřejných.¹⁵⁰

3.2 Ochrana osobnosti dle LZPS a UOLP

Ochrana osobnosti poskytuje kromě jednotlivých zákonů i LZPS. Jedná se například o právo na život (čl. 6), nedotknutelnost osoby a jejího soukromí (čl. 7), nebo právo na lidskou důstojnost, čest a dobrou pověst (čl. 10). V rámci UOLP například právo na život (čl. 2), právo na svobodu a osobní bezpečnost (čl. 5) či právo na respektování rodinného a soukromého života (čl. 8).¹⁵¹

3.3 Ochrana osobnosti vs svoboda projevu

Jedním z legitimních důvodů omezení svobody projevu je ochrana osobnosti. ÚS ve svém rozhodnutí¹⁵² rozhodl o rovnosti základních práv svobody projevu (čl. 17) a ochrany osobnosti (čl. 10). Ústavní soud dále konstatoval, že je na soustavě obecných soudů, aby tuto rovnost po přihlédnutí k okolnostem každého případu zvážili, zda nebyla svoboda projevu nebo právo na ochranu osobnosti upřednostněno před druhým. Výsledek posouzení nelze dopředu předpovědět.¹⁵³

3.3.1 Soukromoprávní ochrana osobnosti

Podle občanského zákoníku má člověk právo na ochranu osobnosti. Pokud dojde k zásahu do daného práva, má člověk (fyzická osoba) právo se domáhat:

¹⁴⁹ Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky I. ÚS 453/03.

¹⁵⁰ *Média a celebrity* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z:

<http://www.ferovamedia.cz/temata/media-a-celebrity>.

¹⁵¹ AK ONDŘEJOVÁ. *OCHRANA OSOBNOSTI VNOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.ondrejova.cz/docs/140812_ochrana-osobnosti-v-novem-obcanskem-zakoniku.pdf.

¹⁵² Rozhodnutí ÚS ČR ze dne 02. 02. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97.

¹⁵³ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac, s. 64.

- a) upuštění od neoprávněného zásahu,
- b) odstranění následků těchto zásahů,
- c) poskytnutí přiměřeného zadostiučinění.

Nejčastější forma zadostiučinění je veřejná omluva, pokud by se ovšem nejevila jako dostačující, soud může dále rozhodnout a poškozené osobě přiznat nemajetkovou újmu, respektive její náhradu a tím odčinit způsobené duševní útrapy.¹⁵⁴

S ochranou osobnosti člověka je spojovaná čest a důstojnost. Nejedná se o tentýž prvek. Důstojnost vzniká člověku jeho narozením. Všichni lidé jsou si co do důstojnosti rovni. Podle V. Pavlíčka se důstojnost nezískává věkem, hodností, titulem ani společenským postavením. Souvisí to s čl. 1 LZPS, ve kterém je mj. uvedeno, že lidé jsou si rovni v důstojnosti i právech.¹⁵⁵ Můžeme říci, že důstojnost je imanentní. Naproti tomu čest inherentní není, nýbrž se jedná o nabytý lidský atribut. Čest je výrazem úcty, vážnosti, ocenění osoby ve společnosti, což ovlivňuje její postavení ve společnosti.¹⁵⁶

3.3.2 Neoprávněný zásah do ochrany osobnosti

Neoprávněný zásah je jednání, které směřuje proti právu na ochranu osobnosti. Za zásah, který je neoprávněný se považuje difamující skutková tvrzení či hanobící kritika.¹⁵⁷

3.3.3 Difamující skutková tvrzení

Pokud chceme posoudit kterýkoli výrok, musíme nejdříve stanovit, zda jde o skutkové tvrzení nebo o hodnotící soud. Ochrana je totiž odlišná. Názor (postoj, soud) se skládá z přesvědčení, které si člověk vytváří k určitým událostem, osobám, názorům apod. U názoru je důležitý vztah mezi předmětem a subjektivním vztahem člověka. Tím se hodnotící soudy odlišují od skutkových tvrzení, u kterých tento vztah absentuje. Naopak zde najdeme vztah mezi předmětem a realitou, který zase chybí u hodnotících soudů. Názor je tedy vždy subjektivní. Skutkové tvrzení je naopak objektivní popis reality bez vlivu subjektivního postoje mluvčího.

¹⁵⁴ § 2956 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁵⁵ Čl. 1 Listiny základních práv a svobod.

¹⁵⁶ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac, s. 64-66.

¹⁵⁷ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac, s. 67.

Pravdivost hodnotícího soudu nelze prokázat, u skutkových tvrzení to lze. Pokud by byl požadován důkaz pravdy hodnotícího soudu, což je z povahy věci nemožné, došlo by tím k porušení svobody projevu.¹⁵⁸ Názor tedy nelze dokazováním prokázat, lze jimi ale druhé přesvědčit v rámci diskuse. U skutkových tvrzení lze dokazováním prověřit pravdivost, úplnost a přesnost tvrzení. Zaměříme-li se na skutkové tvrzení a budeme-li chtít posoudit přípustnost konkrétních skutkových tvrzení s ohledem na jejich obsah, nabídně se otázka, zda a v jakém rozsahu platí svoboda projevu pro nepravdivé výroky, a naproti tomu, zda se dá omezit svoboda projevu u výroku pravdivých. V zásadě každé nepravdivé, zkreslující tvrzení je neoprávněným zásahem do práva ochrany osobnosti. K dané otázce se vyjádřil nejvyšší soud, který judikoval, že uveřejnění nepravdivého výroku, který souvisí s osobností člověka porušuje právo na ochranu osobnosti a zakládá nárok na zadostiučinění, či jinou nemajetkovou újmu.¹⁵⁹ Ústavní soud posléze rozhodnutí nejvyššího soudu korigoval, neboť se mu to zdálo až příliš restriktivní. Svoboda projevu je podle něj významné základní právo, a proto nelze přistoupit na odpovědnost za pravdivost všech výroků, jak to naznačil Nejvyšší soud. Podle ÚS v zásadě může dojít k porušení práva na ochranu osobnosti i objektivně (bez zavinění narušitele), avšak zveřejnění nepravdivého údaje podle něj neznamená vždy porušení práva na ochranu osobnosti. Porušení práva na ochranu osobnosti zveřejněním nepravdivého skutkového tvrzení je dáno tím, lze-li prokázat existenci kauzálního nexusu (příčinné souvislosti) mezi zásahem a porušením práva nebo pokud zásah překročil přípustnou míru intenzity.¹⁶⁰ Nepravdivé tvrzení nebo zkreslující tvrzení bude bráno jako neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti. Pravdivé výroky mají přednost před právem na svobodu projevu.¹⁶¹

3.3.4 Hanobící kritika

Do občanské cti lze zasáhnout jednak difamujícím skutkovým tvrzením, ale i publikací nepřipustné hodnotící kritiky. Nepřipustná kritika je určitá suma hodnotících soudů, vyjadřuje tedy vztah mezi předmětem a subjektivním postavením člověka, kterou nelze ověřit co do její pravdivosti a objektivnosti.

¹⁵⁸ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 08. 07. 1986, sp. zn. 23/1984/84/131, *Lingens vs. Rakousko*.

¹⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 07. 1995, sp. zn. Cdon 24/95.

¹⁶⁰ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96.

¹⁶¹ HERCZEG, Jirí. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac, s. 67-68.

K otázce, zda je kritika oprávněná, nebo ne, se vyjádřil ÚS.¹⁶² Ten shledal za oprávněnou kritiku tu, která je přiměřená, a to co do formy a co do jejího obsahu, dále která vychází z podkladů, které jsou pravdivé a svým způsobem nevybočuje z hranic, které jsou nutné k dosažení tíženého účelu. U přiměřenosti kritiky je nutné zkoumat vztah mezi formulací, výrazy a cílem kritiky. Fakt, že některé výroky ironizují, satirují, či zavrhnou určité jednání je automaticky nečiní hanobící. Někdy je nutné použít „silnější slova“ pokud jde o kritiku společnosti či veřejnosti, aby se probírala z letargie. Nelze proto požadovat, aby kritika musela být umírněna, protože by pak ztrácela na svém smyslu. To samé shledal i ESLP v rozhodnutí *Lingens vs Rakousko*.¹⁶³ Ten v něm mj. uvedl, že užití silnějších výrazů v diskusi o věcech veřejného zájmu je prostředkem, jak vyjádřit navenek svůj nesouhlas s určitou věcí. Kritika se stává hanobící tehdy, jsou-li výroky pouze urážlivé a nestojí o vyřešení problému. Jedná se o urážlivé výroky (velká míra expresivity). ÚS¹⁶⁴ se ve svém rozhodnutí zabýval předmětným problémem. Podle něj vybočuje-li výrok z mezí obecně užívaných pravidel slušnosti v demokratické společnosti, ztrácí charakter úsudku a nepodléhá tak ústavní ochraně.¹⁶⁵

¹⁶² Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96.

¹⁶³ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 08. 07. 1986, sp. zn. 23/1984/84/131, *Lingens vs. Rakousko*.

¹⁶⁴ Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96.

¹⁶⁵ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac, s. 69-71.

4. Svoboda projevu a svoboda vyjadřování na internetu

4.1 Předmluva

„Žijeme v době internetu, díky sociálním sítím může dnes kdokoliv komentovat cokoliv. V historii lidstva nebylo nikdy jednoduší někomu ublížit než právě dnes. Internetové hrdinství, kritika a hate se staly symboly naší doby. Možná je to dobou, ale možná to něco vypovídá o každém z nás. Je jen jediná cesta, jak se dá dnes kritice vyhnout, nic nedělat, nic neříkat a ničím nebýt, a proto se pojd'me raději všichni zabývat tím čím jsme my, než psát na cizí zeď' čím jsou ti druzí.“

- Kamil Bartošek

4.2 Vymezení pojmu nenávistný projev „hate speech“

4.2.1 Hate crime, hate speech, hate violence

Nenávistný projev (dále i jako „hate speech“) se může brát jako součást trestných činů z nenávisti (tzv. „hate crime“), kdy součástí této množiny, kromě nenávistného projevu, je i násilí z nenávisti (tzv. hate violence). Toto rozdělení ovšem nelze chápat dogmaticky jako jediné. Koncepce trestných činů z nenávisti vznikla v USA v 70. letech 20. století. Původním důvodem jejího vzniku bylo podchycení, ale i zamezení zločinů rasových, etnických, národních motivů. Postupem času se koncepce ochrany rozrostla i na náboženství, věk, sexuální orientaci, genderovou příslušnost apod.¹⁶⁶ Jedná se tedy o protiprávní jednání, které naplňuje skutkovou podstatu trestných činů, u kterého lze apriorně rozeznat nenávist pachatele k jednomu z výše zmíněných motivů (rasa, náboženství apod.)¹⁶⁷

4.2.2 Defínice nenávistného projevu

V českém právu neexistuje legální definice nenávistného projevu. Ani v odborné literatuře mu není věnovaná patřičná pozornost. O definici

¹⁶⁶ MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crimes* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx> s. 4-5.

¹⁶⁷ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 17.

nenávistného projevu se pokusilo duo Jäger a Molek ve své publikaci.¹⁶⁸ Podle nich je nenávistný projev charakterizován jako projev, který bezprostředně směřuje k urážení, ponížení, vyvolání diskriminace, nenávisti, násilí jednotlivce nebo určité skupiny, která se vyznačuje svojí typickou charakteristikou, jako je pohlaví (ženy), barvou pleti (negroidní rasa), jazykem, náboženstvím a vírou (šítské učení islámu) politického smýšlení (levicově inklinující), národního či sociálního původu apod.

Výstižnou legální definici můžeme najít v dokumentu Rady Evropy – Doporučení Výboru ministrů z roku 1997 č. (97) 20, které směřovalo k nenávistným projevům. Zde je za nenávistný projev považovaná forma projevu, která šíří, podněcuje, ospravedlňuje nebo podporuje rasovou nenávist, antisemitismus, xenofobii či jiné intolerantní nenávisti, včetně agresivního nacionalismu, etnocentrismu, diskriminace menšin, migrantů a jiných osob. Definice nenávistného projevu se v některých věcech odlišují, podstata ovšem zůstává stejná.¹⁶⁹

4.3 Nenávistný projev na internetu

V této kapitole se budu věnovat konkrétním typům nenávistného projevu na internetu. Hate speech se na internetu vyskytuje v různých podobách. Na internetu lze najít různé formy nenávisti a vzhledem k jejich rozmanitosti jim mnohdy nelze vzdorovat, a tak se do kontaktu s nimi může bez většího zavinění dostat kdokoli z nás. Stačí si dnes otevřít internetový prohlížeč, sociální síť, emailový klient apod. Všude se nenávistný projev může vyskytovat. Existuje poměrně široká škála internetových zdrojů plodící nenávist. Může se tak jednat o oficiální stránky politických stran, sociální síť, kterým se budu v této práci nejvíce věnovat, portály zaměřené na reprodukci obrazového či zvukového materiálu jako je YouTube, Twitch apod. Nenávist můžeme dále spatřit i v počítačových hrách, které se hrají online, v emailové komunikaci, v internetové diskusi a jinde. Tyto zdroje se odlišují v tom, že na uživatele internetu působí různě. Některé internetové zdroje nejsou apriorně zdrojem nenávisti, ale mohou být k nenávistnému projevu zneužity, někdy i proti vůli provozovatele.¹⁷⁰

¹⁶⁸ JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007.

¹⁶⁹ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 18-19.

¹⁷⁰ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 23-24.

Internet má několik aspektů, jako je anonymita, lacinost, rozšířenost, bezpečnost. Ovšem tyto atributy se často zneužívají k nenávistným projevům.¹⁷¹

Prvním znakem je rozšířenost. Ta lze chápat buďto jako možnost rozšíření informací (myšlenek) k velkému počtu adresátů nebo jako propojování lidí po celém světě. To má samozřejmě pozitivní dopad. Ale může mít i negativní dopad. Například rychlost šíření nenávistné rétoriky z jednoho státu do druhého (letáky, videa, písňe apod.). Šířitelům nenávistných projevů se tak otevřeli nové možnosti propagandy, a to i bez výraznější námahy, či znalostí práce s počítačem.¹⁷²

Druhým znakem je lacinost internetu. Internetové připojení je v dnešní době cenově dostupné.¹⁷³

Třetím elementem je bezpečnost. Tu ovšem nelze vykládat absolutně. Bezpečnost internetu je v daném smyslu spíše chápána jako bezpečnost fyzických osob před útoky svých odpůrců, ke kterým by v reálném kontaktu mohlo dojít.¹⁷⁴

Posledním znakem je anonymita. Na internetu může nenávistný mluvčí uniknout identifikaci a díky tomu i postihu ze strany represivních složek státu. Lidé na internetu často vystupují pod různými přezdívkami (nicknames), díky kterým jsou v kyberprostoru do jisté míry anonymní. Ovšem v dnešní době není problém získat IP adresu jakéhokoliv uživatele. Anonymita nemusí být ovšem jen negativní, nýbrž může být v určitých případech i pozitivní. Lidé mohou díky anonymizaci šířit své myšlenky v kyberprostoru, bez obav z fyzického napadení, nebo rasového útoku či útoku z jiného důvodu.¹⁷⁵

4.3.1 Oficiální stránky politických stran a přidružených sdružení

Internet může sloužit k prezentaci politických stran či jiných sdružení. Ti na internetu mohou prezentovat svojí politickou činnost (různé politické aktuality), politické názory (například vyjádření k aktuálním tématům), informovat občany o volebním programu či publikovat jiná sdělení (technická, administrativní apod.). Politická strana se může prezentovat na svých oficiálních stránkách.¹⁷⁶

¹⁷¹ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 64.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 65.

¹⁷⁵ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 65-66.

¹⁷⁶ Například *ANO 2011* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: www.anobudelip.cz nebo *TOP 09* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: www.TOP09.cz.

Prostřednictvím internetu může politická strana oslovit své voliče či odpůrce bez velkého vynaložení úsilí. Podle mého názoru je dneska prezentace politické strany na internetu velmi důležitá a také velmi efektivní. Uživatel internetu si dnes pomocí klíčových slov dokáže pomocí webového prohlížeče najít odpovědi na své otázky do několika minut. Může srovnávat volební programy jednotlivých stran, sledovat internetové diskuse a vyhledávat informace, které on sám chce.¹⁷⁷

4.3.2 Sociální sítě (Facebook, Twitter, Instagram)

Sociální sítě patří bezpochyby k jednomu z nejvíce se rozvíjejících fenoménů 21. století. Téměř každý někdy přišel s termínem sociální síť do kontaktu. Jedná se o společenskou síť, která spojuje uživatelské profily a umožňuje uživatelům mezi sebou komunikovat, sdílet různý obsah a jiné aktivity. Je důležité zmínit, že například Facebook umožňuje vytvoření dvou různých profilů. Soukromý a veřejný profil. Soukromý profil využívají běžní uživatelé, veřejný profil využívají například různé stránky, komunity, politické strany, celebrity apod. Rozdíl je v tom, že veřejný profil politické strany bude mít daleko více „to se mi líbí“ neboli odběru (followers), či přátel (friends). Běžný uživatel se pohybuje v číslech kolem 500. Veřejné profily (facebookové skupiny) mohou mít někdy i miliony odběratelů. To se může projevit dle mého názoru v několika rovinách:

- a) větší aktivita ze strany odběratelů (více hlav víc rukou),
- b) prostor pro svobodu slova ale ovšem i prostor pro hate speech,
- c) tvorba tzv. fake účtů (falešných účtů), kdy si lidé zakládají tyto účty s častým úmyslem komentování obsahu nenávistnými komentáři,
- d) upoutání pozornosti a získání nových sympatizantů pro své názory.

Facebookové skupiny se dají rozdělit do třech kategorií. První kategorie skupin je určena většinou pro sympatizanty, kteří prezentují krajní myšlenky sdružení. Často se jedná o aktivní členy jednotlivých hnutí apod. Tyto skupiny si kladou jediný cíl, a to veřejnou propagaci daného hnutí, myšlenek. Druhou kategorii představují jednotlivé politické strany, sdružení a jiné skupiny, které na Facebooku prezentují svůj obsah a dochází zde ke komunikaci s veřejností.¹⁷⁸

¹⁷⁷ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 24.

¹⁷⁸ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 28-29.

Zde bych si dovolil krátký komentář. Hnutí SPD Tomia Okamury má také oficiální facebookovou stránku. Na této stránce pak dochází k velké koncentraci nenávistných komentářů, omezování svobody slova a těžké cenzuře ze strany SPD. Ptáte se, jak to vypadá v praxi? Jednoduše stačí napsat na stránku SPD opoziční komentář na jejich oficiální příspěvek a máte téměř garanci, že Váš komentář bude smazán (cenzurován) a vy nejspíše dostanete ban, kterým vám zablokují přístup na danou stránku. Na jedné straně je nutno podotknout, že blokace soustavně urážejících, agresivních uživatelů je běžnou praxí i jiných stránek a dá se i pochopit. Na druhou stranu stránka Tomia Okamury bohužel maže skoro každý opoziční obsah, nejde tedy o mazání agresivních komentářů plných nenávisti, agrese apod. Hlídacím psem se v dané kauze stala jiná neoficiální stránka „Tomio Okamura mi dal ban“ která v dnešní době bohužel už byla smazána. Tato stránka dokumentovala zcenzurované příspěvky ze strany SPD.¹⁷⁹

Třetí skupinou jsou pak skupiny, které nejsou spjaté s žádným sdružením či jinou skupinou, ale mají u facebookových uživatelů velký ohlas. Nenávist a hate speech jsou u nich více či méně patrné.¹⁸⁰

Facebook má ve svých zásadách komunity několik pravidel, které bojují proti nenávistným projevům a násilnému chování na Facebooku. Jedná se o:

- a) „Věrohodné případy násilí.
- b) Nebezpeční jednotlivci a organizace.
- c) Propagace a veřejná propagace zločinu.
- d) Koordinované úsilí se záměrem způsobit újmu.
- e) Regulované zboží.“¹⁸¹

Facebook v dnešní době je stále jednou z nejvíce využívaných sociálních sítí na světě. Twitter je také velice využíván, ale u nás se netěší takové oblibě jako například v USA, kde jej využívá i prezident Donald Trump jako oficiální komunikační prostředek. Dále bychom neměli zapomínat ani na YouTube nebo Instagram, ty momentálně zažívají velký uživatelský vzestup naproti tomu

¹⁷⁹ THRAUMB, Jaroslav. *Okamurova SPD těžce cenzuruje své odpůrce. Stránka na Facebooku to dokumentuje* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://forum24.cz/spd-tezce-cenzuruje-sve-odpurce-stranka-na-facebooku-to-dokumentuje/>.

¹⁸⁰ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 29.

¹⁸¹ *Zásady komunity Facebook* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.facebook.com/communitystandards/violence_criminal_behavior.

Facebook je v mírném útlumu. Facebook ale dále zůstává nejvíce užívaným virtuálním nástrojem pro šíření nenávisti. Důvod je jednoduchý, je zadarmo, je jednoduchý a společensky rozšířený. Proto mohou radikální osoby zde poměrně snadno šířit své krajní myšlenky, sdílet různý obsah, odkazovat na jiné extrémistické stránky apod.¹⁸²

4.4 Svoboda projevu na internetu

„Prvně v historii může kdokoliv svým projevem oslovit velké množství lidí a zároveň od těchto osob přijímat jejich názory bez velké námahy – postačí internetové připojení.“
- N. P. Dickerson

Díky snadnému přístupu k internetu (dnes má přístup k internetu v České republice více jak 75% obyvatel¹⁸³) na straně jedné a téměř nekonečnému množství informací na straně druhé, bylo nutné, aby byla svoboda projevu na internetu diskutována, zda je její ochrana v kyberprostoru dostačující. Většina obyvatel České republiky má v dnešní době možnost pracovat s internetem a tím tak přijímat a šířit informace.¹⁸⁴

Šíření informací v kyberprostoru (internet) má mnoho různých podob. Pro svobodu projevu je nejdůležitější kdo, kdy, komu, co a jak sděluje (šíří) za informace. Na druhé straně je pak důležitá svoboda projevu i z pohledu příjemce, tedy kdo, kdy, v jaké formě, co a od koho přijímá za informace.

Kangova teorie kategorizace¹⁸⁵ (cyber-race) rozděluje komunikaci v kyberprostoru do čtyř kategorií:

První kategorií je „časové sebe zapojení“, které je asynchronní nebo synchronní. Rozdíl je v tom, zda komunikace vyžaduje aktivní zapojení druhé komunikující strany (v daný časový moment) nebo ne. Typickým příkladem asynchronní komunikace je email, kdežto internetové volání je komunikací synchronní. V dnešní době by mohla existovat i prostřední kategorii, kam by spadal

¹⁸² VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 29.

¹⁸³ KUČERA, Petr. *Počet uživatelů internetu v Česku stoupá, stále jsme však pod evropským průměrem* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65673310-pocet-uzivatelu-internetu-v-cesku-stoupa-stale-jsme-vsak-pod-evropskym-prumerem>.

¹⁸⁴ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 61-62.

¹⁸⁵ Kang, Jerry, Cyber-Race. Harvard Law Review, Vol. 113, p. 1131, 2000. [online]. [cit. 2019-03-14] Dostupné z SSRN: <https://ssrn.com/abstract=631725>.

například online chat, kdy je presumovaná synchronní komunikace, ale ani není vyloučena asynchronní.¹⁸⁶

Druhá kategorie je „iniciace komunikace“ (push vs pull). Příkladem push komunikace může být opět email, kdy dané informace putují k jejich příjemci bez jakékoli jeho součinnosti. Po založení emailové adresy může příjemce dostávat tzv. spamy (nevyžádané zprávy) nebo hoaxy (poplašné zprávy) bez jakékoli jeho aktivity (emailová adresa se stává okamžikem založení k dispozici). Naopak pull komunikace vyžaduje, aby příjemce se sám zapojil a projevil snahu získat informace (vyhledávání na internetu).¹⁸⁷

Třetí kategorií je „rozsah posluchačů“ (zda je jeden nebo mnoho). Šířitel informací může komunikovat buďto s jednou osobou (internetový hovor), s několika osobami (internetový skupinový hovor) nebo s velkým počtem osob (napsání příspěvku na Facebookové stránky). Je důležité se uvědomit, že v kyberprostoru šíření informací mezi více lidí není dražší než šíření informací jedné osobě. To má velký dopad na svobodu projevu v kyberprostoru.¹⁸⁸

Poslední kategorií je pak „bohatost komunikace“. Prostý text může být vylepšován pomocí obrázků, audio či video stopy, což ve výsledku vede k větší atraktivnosti projevu.¹⁸⁹

Nástup digitálního věku znamenal výraznou proměnu pro svobodu projevu v kyberprostoru. Důvodem proměny byl vznik nových komunikačních prostředků, které otvírají jejich uživatelům nové možnosti. J. M Balkin proměnu svobody slova v digitálním věku charakterizuje 4 změnami. Důrazné snížení cen tištěných informací. Zjednodušená možnost tvorby nových kulturních a geografických hranic. Snížení nákladu na vývoj již existujících informací a v poslední řadě se jedná o snížení ceny přenosu, distribuce informací. Podobně k rozvoji svobody projevu na internetu se vyjadřuje i R. F Jorgensen, který komentuje změny v komunikaci vlivem rozvoje internetu. Komunikant během komunikace není ve fyzickém spojení s jinými lidmi, je mu umožněno komunikovat ze soukromého prostoru, ve kterém může přijímat a dále šířit nabyté informace. Díky tomu člověk není negativně ovlivněn a limitován svým vzhledem, místem odkud komunikaci

¹⁸⁶ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 62.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 62-63.

¹⁸⁹ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 63.

vede, hlasem, věkem apod. Komunikant má možnost výběru přijímaných informací a díky tomu si může zpravidla vybrat co přijme a co naopak přijmout odmítne.¹⁹⁰

4.5 Svoboda projevu na internetu v judikatuře Ústavního soudu ČR

V této kapitole se budu zabývat postojem Ústavního soudu k otázce svobody projevu na internetu. Zda rozlišuje mezi svobodou projevu učiněnou v reálném nebo virtuálním prostředí a jak samotný kyberprostor pojímá. Kyberprostor je důležitý v tom, že v něm probíhá velký tok uživatelských údajů a jiných informací, které zasahují od soukromí každého z uživatelů, ačkoliv neměl v úmyslu do sféry soukromí nikoho pustit.¹⁹¹ Tento nálezn je důležitý z hlediska dvou faktorů. Zaprvé je nutné si uvědomit jedinečnost kyberprostoru, neboť v něm probíhá přenos velkého množství informací. Díky tomu je snadné dostat se jak k nezávadným informacím, tak k těm závadným (obsahující prvky nenávisti apod.). Zadruhé je nutné zachovat principy právního, demokratického státu též ve světě virtuality.¹⁹²

Svoboda projevu na internetu prošla vlivem technického pokroku (kyberprostoru) změnou. Poprvé v historii může na internetu kdokoliv komentovat cokoliv. Každý může vstupovat do veřejných diskusí a účastnit se nejrůznějších společenských debat. Problém vidím v tom, že s rozvojem svobody projevu se rozvíjí též cesta k nenávistnému projevu. Nenávistný projev nepřispívá ke společenské debatě, ba naopak ji svou nenávistí cíleně narušuje. Závěrem bych chtěl říci, že je nutné přistupovat ke každé debatě individuálně a sledovat v ní jak to pozitivní, tak to negativní. Jakékoli omezení svobody projevu na internetu by mělo být velice váženo. Internet sice přispívá k šíření nenávistných projevů, na druhou stranu ale pomáhá k šíření pozitivních informací, které by v normální debatě vůbec zaznít nemusely. Dle mého názoru, jakožto pravidelného uživatele internetu, na internetu stále převažují nezávadné informace.¹⁹³

¹⁹⁰ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 63.

¹⁹¹ Rozhodnutí ÚS ČR ze dne 22. 03. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10.

¹⁹² VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 73-74.

¹⁹³ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 74-75.

4.6 Zákonné možnosti zadržování nenávistných projevů na internetu v České republice

Trestní zákoník,¹⁹⁴ z roku 2009, nenávistné projevy, spáchané prostřednictvím internetu zařadil do skutkových podstat kvalifikovaných u vyjmenovaných trestních činů. Jedná se o trestný čin násilí proti skupině obyvatel nebo jednotlivci dle § 352 odst. 3 písm. b), trestný čin hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob dle § 355 odst. 2 písm. b), trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 odst. 3 písm. a), trestný čin založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka dle § 403 odst. 2 písm. a). Rád bych zdůraznil § 117, který definuje spáchání trestného činu veřejně.¹⁹⁵

a) „*obsahem tiskoviny nebo rozšiřovaného spisu, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem*“¹⁹⁶

Vyvstává otázka, zda může pouhé založení internetových stránek naplnit skutkovou podstatu § 403 trestního zákoníku. Šámal podotýká, že založením ve smyslu § 403 bude kromě standardní registrace hnutí i jiná neformální forma založení (například internetové stránky, blogy). Podpora hnutí na internetu má dvě formy. Materiální forma je poskytnutí zázemí (webhosting, správa webu, finanční prostředky apod.) a formální formu, která spočívá ve schvalování hlásaných tezí, a to zpravidla na internetových fórech, na Facebooku či jiné sociální síti. Propagace hnutí má na internetu téměř ideální podmínky. Klade si za cíl rozšíření informací ideologie mezi nové potencionální příznivce. Forma propagace na internetu je zpravidla tvorba internetových stránek, portálů, stránek na sociálních sítích, tvorba audio a video záznamů. Mezi propagandu může být řazen i merchandising, při kterém dochází k prodeji různých předmětů a symbolů.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁹⁵ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 77.

¹⁹⁶ § 117 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁹⁷ VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva, s. 80-81.

Společnosti jako Facebook, Twitter a YouTube společně s Evropskou komisí vytvořili kodex¹⁹⁸ v boji proti nenávistnému projevu na internetu. Společnosti se kodexem zavázali, že se budou snažit do 24 hodin od nahlášení nenávistného projevu nebo jeho upozornění vypátrat, zda je obsah závadný nebo ne. V případě že obsah shledá závadným, neprodleně obsah odstraní nebo k němu dále zamezí přístup. Podle Věry Jourové je dohoda důležitým krokem k tomu, aby internet byl bezpečným místem pro svobodu slova a vyjadřování a dále místem, kde jsou dodržovány zákony, evropské hodnoty a principy demokracie.¹⁹⁹

¹⁹⁸ *CODE OF CONDUCT ON COUNTERING ILLEGAL HATE SPEECH ONLINE* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/code_of_conduct_on_countering_illegal_hate_speech_online_en.pdf.

¹⁹⁹ *Facebook, Twitter i YouTube se dohodly s EU a budou potírat nenávist* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/internet/regulace-hate-speech.A160531_145601_sw_internet_vse.

Závěr

Jedním z cílů této diplomové práce bylo objasnit a charakterizovat svobodu projevu, jako jedno ze základních lidských práv a svobod, v České republice. Svoboda projevu je dle mého názoru jedno z nejdůležitějších politických práv a vůbec základních práv. Tvoří základ pro právní stát a demokracii obecně. Svoboda projevu je státem uznána, garantovaná a chráněna LZPS. Lidé se mohou díky svobodě slova vyjadřovat k tématům, ke kterým třeba dříve nemohli nebo nesměli. Slovo je velice silným nástrojem, které dle mého názoru lid utvrzuje ve víru v demokracii.

V práci se nejprve zabývám historií svobody projevu. V antické době byla svoboda projevu pojmána negativně a jedním z největších kritiků byl Platón. Ve středověku se objevil první pozitivní přístup ke svobodě projevu. Zde bych poukázal na dobu Jana Husa, který byl za svobodné kázání o církvi potrestán smrtí. Důležitým dokumentem pro svobodu projevu bylo francouzské prohlášení práv člověka a občana. To bere svobodu sdělování myšlenek a názorů jako jedno z nejdrahocennějších práv člověka. Stejný názor jsem zaujal i já. Svoboda slova je jedno ze nejdrahocennějších základních lidských práv, díky kterému může demokracie a právní stát vzkvétat.

I přes různorodé definice svobody projevu v nich můžeme spatřit společné znaky. Vždy se jedná o právo přijímat informace, uchovávat je a dále svobodně šířit a o právo svobodně se projevovat. Pro Českou republiku představuje stěžejní legální definice svobody projevu čl. 17 LZPS.

Dále jsem zkoumal obsah projevu. Kde jsem popsal různé druhy obsahu projevu. Popisoval jsem zde projev politický, umělecký a komerční. Nejvýznamnějším projevem a také projevem, který podléhá nejpřísnějším kritériím pro posouzení jeho legitimacy omezení je projev politický. Na druhé straně stojící komerční projev požívá nejslabší ústavní ochrany. V USA je komerční projev vyňat z ochrany I. dodatku Americké Ústavy, protože komerční projev v sobě nenese žádnou prezentaci idejí a žádnou společenskou hodnotu z hlediska pravdy. Ve zkoumání komerčního projevu jsem se dostal do sféry mediálního práva, kde jsem popisoval reklamu, teleshopping či product placement. Zabýval jsem se skrytou reklamou, kterou lze označit za nekalou obchodní praktiku. Popisoval jsem tři kumulativní podmínky, které určil Nejvyšší správní soud, a které je nutné naplnit, aby byla skrytá reklama označena za klamavou obchodní praktiku.

V další části jsem se věnoval limitům svobody projevu. Nejprve bylo nutné vhodně vymezit základní práva a svobody. Dále jsem se pustil do zkoumání jejich povahy a jejich postavení v systému práva. Poté jsem přistoupil k popisování samotného omezování lidských práv a svobod. Zabýval jsem se esenciálním jádrem základních práv. Toto samotné jádro stojí pomyslně nad ostatní složkou základních práv. Z toho vyplývá, že eventuální zásah do pomyslného esenciálního jádra základních práv a svobod je závažnější než zásah do ostatní složky práva. S omezením práv souvisí princip proporcionality, který se v praxi uskutečňuje pomocí testu proporcionality. Ten je v České republice tříložkový. Test vhodnosti, potřebnosti a test poměrování. Jak jsem uvedl v práci, jedná se o kaskádovou metodu. Je nutné jednotlivé složky testu proporcionality zkoumat jednu po druhé. Pokud bude, byť jen jedna, podmínka nedodržena, jedná se o interpretačně ukončený závěr. Výsledkem je pak ochrana hodnotnějšího práva s minimálním omezením méně hodnotného práva. Z výsledku práce je patrné, že svoboda projevu není právem absolutním, ale relativním. Svobodu projevu lze za podmínek stanovených listinou omezit. Pokud dojde ke kolizi s jiným základním právem, je nutné dle principu proporcionality rozhodnout, které kolidující právo se upřednostní. Dle mého názoru svoboda projevu se nejčastěji dostává do křížku s právem na ochranu osobnosti, s právem na soukromí, na podobu atd.

V další kapitole jsem se věnoval ochraně osobnosti. Ta je chráněna různými právními předpisy. Já jsem jí zkoumal z pohledu občanského zákoníku, LZPS a UOLP. Nejvíce jsem se věnoval právu na soukromí. Zkoumal jsem, zda existují nějaké hranice a sféry soukromí. Soukromí má dle mého zkoumání tři sféry. Veřejnou, soukromou a individuální, kdy v každé zóně je předpoklad soukromí jiný. Hranice mezi nimi existují, ale je vždy nutné přihlídnout ke konkrétnímu subjektu, nelze tak na ni pohlížet obecně. Věnoval jsem se doktríně veřejné osoby. Čím více se může veřejná osoba podílet na veřejném dění, tím větší porci kritiky musí umět snést, což plyne ze společenského statusu veřejných osob. Veřejné osoby mají právo na soukromí, avšak toto právo je oslabeno, což přispívá k větší míře průhlednosti veřejného života. V další části jsem zkoumal hodnotící soudy a skutková tvrzení a zabýval se právním pojetím kritiky.

Poslední kapitola byla věnovaná svobodě projevu na internetu a problematice nenávistného komentáře. Právě problematika nenávistných komentářů – hate speech, se stává v poslední době velice ožehavým tématem svobody projevu v kyberprostoru. Internet se vyznačuje svou anonymitou,

bezpečností, cenovou dostupností a všeobecnou rozšířeností. V práci jsem se zabýval jednotlivými aspekty, kdy celkově představuje internet ideální podmínky pro svobodu projevu. Na druhou stranu i ideální podmínky pro nenávistné komentáře. Dle mého názoru rozvoj internetu má následující následky.

Já osobně vidím největší problém v anonymitě internetu. V dnešní době může uživatel internetu lehce uniknout své identifikaci. Dle mého názoru je toto fakt, který v lidech může probudit touhu po nenávistném projevu. A důvod? Zakázané ovoce chutná nejlépe. Lidé díky falešným uživatelským profilům, a přezdívčkám cítí, že svoboda slova a svoboda projevu na internetu je absolutní. Díky tomu se snaží za každou cenu komentovat veškeré dění na internetu. Často právě díky anonymitě inklinují k nenávistným projevům. Hate speech se pomalu stává symbolem dnešní internetové doby. Možné řešení vidím v alespoň částečném omezení anonymity. Kdyby lidé nemohli vytvářet falešné profily, vystupovat pod přezdívkami, zajisté by klesl i nenávistný obsah v internetových diskusích, na sociálních sítích a jiných veřejných fórech. Lidé se cítí nepostihnutelní. A tím se dostáváme k druhému problému.

Druhý problém dle mého názoru je fakt, že lidé jsou často přesvědčeni o absolutní svobodě slova na internetu. Častokrát se na internetu dočítám, že lidé žijí v demokracii a mohou tedy říkat co chtějí. Proto je často v internetových diskusích k vidění schvalování trestných činů, propaganda zakázaných hnutí, diskriminace, dehonestace národů či schvalování potlačování lidských práv. Nenávistný projev je schopný naplnit skutkovou podstatu trestných činů a pachatel může být za toto jednání postižen trestem odnětí svobody. Mezi lidmi dnes existuje mylný dojem, že kyberprostor stojí mimo právo. To ale není pravda, protože i na internetu platí sociální pravidla včetně práva. Informovanost o daném problému je mezi lidmi malá.

Třetí problém spatřuji v samotných lidech. Lidé jsou v dnešní době plní nenávisti a agrese, což se sebe na internetu ventilují. Právě svoboda slova přispívá k tomu, že kdokoliv může na internetu téměř jakkoliv komentovat cokoli. Trestní postihnutelnost pachatelů těchto verbálních trestných činů, spáchaných formou nenávistných komentářů, je malá. Není v silách Policie ČR kontrolovat všechny nenávistné komentáře na internetu a eventuálně s jejich autory zahajovat úkony spojené s trestním stíháním. S trochou nadsázky se dá říci, že by polovina policejního sboru měla sedět u internetu a kontrolovat nenávistné komentáře

a druhá polovina by měla jejich autory stíhat. Což je samozřejmě absurdní, protože by policie nedělala nic jiného a stejně by to nestačilo k postihnutí všech.

Mnou navrhované řešení jednotlivých problémů je spíše teoretické s možnými praktickými dopady.

Řešení prvního problému vidím ve snížení míry anonymity na internetu. Pokud se totožnost uživatelů zprůhlední, nebudou se cítit nepostihnutelní. Ono je to v praxi těžko realizovatelné, protože právě jednou z devíz internetu je jeho anonymita. Otázka zní, jak velké by internet čelil oblíbě, po snížení míry anonymity.

Řešením druhého problému je větší informovanost uživatelů internetu, ale i lidí zároveň. Neměli bychom vycházet ze zásady ignorantia legis non excusat. Uživatelé internetu o svobodě projevu smýšlí jako o absolutní, kdy kyberprostor je podle nich mimo hranici práva. To ale není pravda, protože i na internetu platí sociální pravidla včetně práva. Dle mého názoru by se mělo zapracovat na informovanosti ohledně trestněprávní roviny nenávistných komentářů, aby si jejich autoři uvědomili, že páchají trestnou činností. Není nic jednoduššího než připravení kampaně směřující proti hate speech s využitím kyberprostoru, jako vhodného místa pro její propagaci.

Řešením třetího problému spatřuji ve větší intervenci provozovatelů webových serverů, sociálních sítí ve věcech nenávistného obsahu. Dle mého názoru by provozovatel sítě měl vytvořit algoritmus, který by sám sortoval internetové projevy a pomáhal k odhalení těch, které jsou protiprávní. Provozovatel by pak mohl závadný obsah zabezpečit a nahlásit Policii ČR. Nebo by jej mohl alespoň smazat a tím k němu zamezit přístup.

Závěrem bych chtěl říci, že je nutné s problematikou nenávistného projevu na internetu pracovat preventivně. Kdy prevence by mohla zamezit zhoršení současného stavu svobody projevu na internetu. Dále je nutné postihovat pachatele verbálních trestných činů exemplárně, aby se dostalo do povědomí lidí, že svoboda projevu na internetu není absolutní, a že nenávistným projevem lze naplnit skutkovou podstatu trestného činu. Další nutnost vidím v samotné edukaci uživatelů internetu, aby o svobodě projevu a nenávistném projevu měli hlubší znalosti. Lidé by měli znát limity svobody projevu na internetu, aby bylo patrné, co spadá pod ochranu svobody projevu a co už ne. Je nutné říci, že k uložení trestu odnětí svobody by se mělo přistupovat ultima ratio. Trestněprávní represe by měla nastat až tehdy, pokud veškeré prostředky ochrany společnosti selžou. Na druhou

stranu je důležité zmínit, že je nutné k dané problematice přistupovat nanejvýš citlivě, neboť se jedná o limitaci formy jednoho ze základních politických práv, které se s rozvojem kyberprostoru dostává do nových dimenzí.

„Zastavme tu stoku dřív, než se v ní utopíme.“

- Miroslav Kalousek

Resumé

This thesis was devoted to freedom of speech. Freedom of speech is a fundamental human right that is one of the presumptions for the healthy functioning of democracy. The author first examined freedom of speech from the perspective of its history. The author found out that Plato was one of the first who dealt with freedom of speech. Freedom of speech had been historically developing and had not always been perceived as it is today. The author also dealt with the definition of freedom of speech. The content of the speech, where he's described political, artistic and commercial speech. In the commercial speech, he focused on the issues of advertising, cookies and also hashtags, and got into the sphere of media law. Furthermore, the author dealt with the legal Czech definition of freedom of speech and its analysis.

In the next part he dealt with the limitations of fundamental rights and freedoms and specifically the limits of freedom of speech. Freedom of speech is a fundamental human right relative. In the event of a conflict with another fundamental right, freedom or other value, the principle of proportionality shall be followed. The result is the protection of more valuable law with a minimum restriction of less valuable law. In this chapter he described the proportionality test, which is crucial for the application of the proportionality principle.

Then the author dealt with the protection of personality, where he has concentrated on the right to privacy, which can often be in collision with freedom of speech.

In the last chapter, the author focused on freedom of speech on the Internet and on problems with hate speech. The issue of hate speech (comments) is becoming more and more current due to the development of cyberspace. The Internet is affordable nowadays, therefore its popularity rises. Anonymity is one of the main opportunities that represent ideal conditions for making hateful comments. Internet users think that freedom of speech is absolute on the Internet. This is not the case, the hate speech can fulfill the factual background of a crime, and the offender can be punished for this conduct with the sentence of imprisonment. The problem is that there are a lot of hateful comments on the Internet and therefore it's impossible for the police to control or even to punish all of the offenders. There is a wrong impression among general public that cyberspace is outside the law. That is not true, because even on the Internet apply social rules including the law. The

awareness about this problem is in the general public very low. There is a need to increase the awareness in order to make people to be more responsible for their statements made on the Internet.

Seznam zdrojů a literatury

Literatura:

MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018, 240 s. Teoretik. ISBN 978-80-7502-294-3.

ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-31-1.

JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.

BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, 384 s. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva. ISBN 978-80-7357-766-7

MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.

MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 288 s. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-52-6.

KROUPA, Jiří a kol. *Mediální právo*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 248 s. ISBN 9788021048843. S. 239.

Právní předpisy:

Národní:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky

Ústavní listina Československé republiky č. 121/1920 Sb.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

Ústavní zákon č. 135/1989 Sb., Ústavní zákon, kterým se mění ústavní zákon č.

100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy
Zákon č. 231/2000Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání
Zákon. č. 46/2000 Sb., tiskový zákon
Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti
Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Císařský patent ze dne 04. 03. 1849, č. 151. ř. z.
Zákon č. 142/1867 ř.z., o obecných právech občanu státních v královstvích a zemích v radě říšské
Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově-demokratické republiky
Zákon. č. 86/1950 Sb., trestní zákoník
Zákon č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti
Zákon č. 69/1948 Sb., o hudební a artistické ústředně
Zákon č. 72/1948 Sb., o zřízení a organizaci státního podniku „Československý státní film“
Zákon č. 123/1948 Sb., o znárodnění polygrafických podniků
Zákon č. 137/1948 Sb., o postátnění Československého rozhlasu
Zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů
Zákon č. 94/ 1949 Sb., o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací.
Zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích
Zákon č. 17/1964 Sb., O Československém rozhlase
Zákon č. 18/1964., O Československé televizi
Zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání
Zákon č. 86/1990 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích

Mezinárodní:

Prohlášení práv člověka a občana z roku 1789
Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948
Úmluva o ochraně lidských práv a svobod
Listina základních práv EU
Ústava Spolkové republiky Německo (Základní zákon) 1949
Ústava Spojených států amerických, I. Dodatek
Mezinárodní pak o ochraně občanských a politických práv
Prohlášení práv člověka a občana z roku 1789
Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 2016/679
Doporučení Výboru ministrů z roku 1997 č. (97) 20

Judikatura

Národní:

Rozhodnutí ÚS České republiky Pl. ÚS 43/93 publ. pod č. 91/1994 Sb
Rozhodnutí ÚS České republiky Pl. ÚS 4/94
Rozhodnutí ÚS České republiky ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96
Rozhodnutí ÚS České republiky ze dne 15. 02. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97
Rozhodnutí ÚS České republiky ze dne 02. 02. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97
Rozhodnutí ÚS České republiky ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96
Rozhodnutí ÚS České republiky ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96.
Rozhodnutí ÚS České republiky ze dne 22. 03. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10
Rozhodnutí NSS České republiky 7 As 24/2010
Rozhodnutí ÚS České republiky II. ÚS 357/96, Sv. č. 9, nález č. 156 Sb. n. u.
Rozhodnutí ÚS České republiky I. ÚS 394/04
Rozhodnutí ÚS České republiky I. ÚS 367/03
Rozhodnutí ÚS České republiky IV. ÚS 164/04
Rozhodnutí NSS České republiky 8 As 101/2011-191 ze dne 11. 06. 2013
Rozhodnutí NS České republiky ze dne 19. 07. 1995, sp. zn. Cdon 24/95
Rozhodnutí NS České republiky ze dne 19. 07. 1995, sp. zn. Cdon 24/95
Rozhodnutí ÚS České republiky I. ÚS 453/03

Mezinárodní:

Rozhodnutí ESLP Handyside v United Kingdom (5493/72)

Rozhodnutí ESLP Lingels vs Rakousko sp. zn. 12/1984 ESLP

Rozhodnutí ESLP ze dne 16. prosince 1992 ve věci Věc Niemietz (Rozsudek ve věci Niemietz versus Německo)

Rozhodnutí ESLP Monnat vs Švýcarsko, 2006

Rozhodnutí ESLP Bowman vs Spojené království, 1998

Rozhodnutí ESLP ze dne 25. 03. 1992 Campbell vs Velká Británie (stížnost. Č. 13590/88)

Rozhodnutí ESLP ze dne 16. prosince 1992 ve věci Věc Niemietz (Rozsudek ve věci Niemietz versus Německo)

Rozhodnutí ESLP Mark Intern Verlag GmbH

Rozhodnutí ESLP Klaus Beermann

Rozhodnutí ESLP Krone Verlag

Rozhodnutí ESLP *Groppera Radio AG a 1990*

Rozhodnutí ESLP *Autronic AG, 1990.*

Rozhodnutí ESLP *Wille, 1998*

Rozhodnutí ESLP *Incal, 1998*

Rozhodnutí ESLP *Casado Coca. 1994*

Rozhodnutí ESLP *Hadjianastassiou, 1992*

Rozhodnutí ESLP *Vogt, 1995*

Rozhodnutí ESLP *Goodwin, 1996*

Rozhodnutí ESLP *Oberschlick č. 2, 1997*

Rozhodnutí ESLP *Ollson proti Švédsku*

Rozhodnutí ESLP *Sunday Times č.1 proti UK*

Internetové zdroje:

ANO 2011 [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: www.anobudelip.cz

TOP 09 [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: www.TOP09.cz

1z10 [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: www.1z10.cz

Cookies: Internetové „sušenky“, které nás (ne)okrádají o soukromí [online]. [cit.

2019-03-14]. Dostupné z: <https://www.dostupnyinternet.cz/blog/cookies/>

AK ONDŘEJOVÁ. *OCHRANA OSOBNOSTI VNOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.ondrejova.cz/docs/140812_ochrana-osobnosti-v-novem-obcanskem-zakoniku.pdf

Média a celebrity [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <http://www.ferovamedia.cz/temata/media-a-celebrity>

MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crimes* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>

THRAUMB, Jaroslav. *Okamurova SPD těžce cenzuruje své odpůrce. Stránka na Facebooku to dokumentuje* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://forum24.cz/spd-tezce-cenzuruje-sve-odpurce-stranka-na-facebooku-to-dokumentuje/>

Zásady komunity Facebook [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.facebook.com/communitystandards/violence_criminal_behavior

Kang, Jerry, Cyber-Race. *Harvard Law Review*, Vol. 113, p. 1131, 2000. [online]. [cit. 2019-03-14] Dostupné z SSRN: <https://ssrn.com/abstract=631725>

KUČERA, Petr. *Počet uživatelů internetu v Česku stoupá, stále jsme však pod evropským průměrem* [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65673310-pocet-uzivatelu-internetu-v-cesku-stoupa-stale-jsme-vsak-pod-evropskym-prumerem>

Facebook, Twitter i YouTube se dohodly s EU a budou potírat nenávisť [online]. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/internet/regulace-hate-speech.A160531_145601_sw_internet_vse

CODE OF CONDUCT ON COUNTERING ILLEGAL HATE SPEECH ONLINE [online]. [cit.2019-03-14]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/code_of_conduct_on_countersing_illegal_hate_speech_online_en.pdf